

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra geografie

Bakalářská práce

Detekce hranice mezi Západem a Východem Evropy
pomocí mentálních map

Vypracovala: Aneta Zajíčková
Vedoucí práce: RNDr. et PhDr. Aleš Nováček, Ph. D.

České Budějovice 2022

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů

V Českých Budějovicích dne 20. 4. 2022

.....
Aneta Zajíčková

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce RNDr. et PhDr. Aleši Nováčkovi, Ph. D. za odborné vedení, cenné rady a poskytnutí mnoha podkladů potřebných ke zpracování této bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat mé rodině za podporu, a to nejen při tvorbě této práce, ale po celou dobu mého studia. V neposlední řadě děkuji všem, kteří mi pomohli se zprostředkováním výzkumu, který je součástí díla.

ANOTACE

ZAJÍČKOVÁ, A. (2022): Detekce hranice mezi Západem a Východem Evropy pomocí mentálních map. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie.

Bakalářská práce se zabývá tématem duality Evropy a podvědomím vnímáním tohoto fenoménu studenty geografie z vybraných evropských států. Cílem práce je za pomoci mentálních map vysledovat, kde respondenti, ve většině případů právě vysokoškolští studenti geografie, z vybraných států Evropy vymezují hranici duality. Dalším cílem je poté následná komparace jednotlivých národních pohledů. Výzkum byl zaměřen především na středoevropské státy, z nichž proběhl v Rakousku, Česku, Slovensku, Polsku a Maďarsku. Část výzkumu probíhala již před vznikem této bakalářské práce a autor výzkumu RNDr. et PhDr. Aleš Nováček, Ph. D. z něho pro tuto práci poskytl podklady, část výzkumu probíhala již jako součást práce. Výsledky výzkumu jsou rozebrány v analytické a syntetické části práce. V analytické části je věnován prostor jednotlivým národním pohledům samostatně, v rámci syntetické části jsou mezi sebou národní pohledy komparovány, dochází k identifikaci podobností a odlišností mezi národními pohledy a také k jejich interpretaci.

KLÍČOVÁ SLOVA: Evropa, Západ, Východ, mentální mapa, komparace, národní pohled, středoevropské státy, percepce prostoru

ABSTACT

ZAJÍČKOVÁ, A. (2022): Detection of the Border between West and East Europe by using Mental Maps. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Education, Department of Geography,

The bachelor's thesis deals with the topics of European duality and the subconscious perception of this phenomenon by students of geography from selected European countries. The aim of the thesis is to discover, where respondents, in the most cases university student of geography, from selected European countries define the border of duality by using mental maps. Another goal is the subsequent comparison of individual national perspectives. The research is focused mainly on Central European countries, of which the survey took place in Austria, Czechia, Slovakia, Poland and Hungary. Part of the research took place before of the creation of this bachelor's thesis and the author of this research RNDr. et PhDr. Aleš Nováček, Ph. D. provided data for this thesis. Another part of the research is a part of this thesis. Results are analysed in the analytical and synthetic part. In the analytical part of the thesis is a space for individual national views separately, in the synthetic part are then compared national views and the similarities and differences between national views are identified and interpreted.

KEYWORDS: Europe, West, East, mental map, comparison, national view, Central European countries, space perception

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Teoretický rámec problematiky a diskuze literatury.....	10
2.1. Západ a Východ jako dva subregiony Evropy.....	10
2.2. Konstrukce hranice mezi Západem a Východem v odborné literatuře.....	13
2.3. Mentální mapa jako nástroj percepce prostoru.....	15
3. Metodika	17
4. Analýza a hodnocení mentálních map.....	24
5. Syntéza a celkové srovnání národních pohledů	38
5. Závěr	49
7. Použitá literatura	52
6. Seznam tabulek, map a obrázků.....	55
7. Přílohy.....	57

1. Úvod

Vnímání prostoru v mysli jedinců je věcí značně subjektivní. Každý člověk má svou vlastní, originální percepci prostoru, na každého jinak prostor působí a každý jinak na prostor nahlíží. Výjimkou není ani dělení prostoru na regiony. Dokonce je možné tvrdit, že takovéto dělení prostoru je věcí odehrávající se pouze v lidské mysli a je výrazně ovlivněno psychologickým hlediskem. Při bližším zkoumání psychologického hlediska v rámci vnímání prostoru je poté možné dojít k zajímavým zjištěním a výsledkům. Právě z důvodu zajímavosti pohledu na vnímání prostoru je cílem následujících stran zjištění, jak respondenti vnímají dělení Evropy na západní a východní část. Výběr prostoru Evropy je jednoznačný. Již samotná historie Evropy je spjatá s dělením Evropy na dvě části, ať už z pohledu vyspělosti, ekonomiky či politiky. Následující strany práce mají za úkol zjistit, jak je dělení Evropy zakořeněno v hlavách respondentů v současnosti. Pro toto zjištění jsou využity mentální mapy, respondenti jsou poté studenti vysokých škol z vybraných států Evropy, kteří v rámci uskutečněného dotazníkového šetření sledovanou hranici do mentálních map zakreslili. Respondenti jsou různých evropských národností, jelikož poloha státu v rámci Evropy je klíčovým faktorem pro vnímání dělení prostoru. Osobní motivací k vybrání a zpracování tohoto tématu je především zájem o danou problematiku, konkrétně zájem o zjištění rozdílnosti ve vnímání této hranice mezi jednotlivými národy. Další motivací a důležitým důvodem pro výběr tématu je časté používání neurčitých pojmů Východ a Západ Evropy, které, i přes častou frekvenci využívání nemají konkrétně stanové prostorové vymezení.

Ještě před samotným začátkem práce je klíčové stanovení cílů, kterých má být dosaženo. Prvním z nich je sběr dat, tedy relevantních mentálních map od respondentů zastupujících jednotlivé vybrané evropské státy, respektive národy, a z nich generovat jednotlivé národní pohledy. Součástí je nejen získání co největšího počtu dotazníků, ale také uskutečnění výzkumu v co největším počtu rozdílných zemí Evropy s akcentem na střeoevropské státy. Pro průzkum je stěžejní získat mentální mapy z alespoň jedné země západní, střední i východní části Evropy. Druhým dílčím cílem je vytvoření mapových výstupů vycházejících z dotazníků a ukazujících vedení hranice mezi Západem a Východem Evropy pohledem jednotlivých národů. Třetím z dílčích cílů je poté interpretovat národní pohledy, porovnat národní pohledy mezi sebou a vymezit důvody odlišnosti ve vedení hranice jednotlivými národy.

V bakalářské práci jsou stanoveny čtyři hypotézy, které jsou prostřednictvím výzkumu ověřeny. První dvě hypotézy jsou podepřeny studií Bláhy a Nováčka (2016) a váží se k vymezení hranice pomocí mentálních map. Uvedení autoři se ve své studii zabývají pojmem

střední Evropy a výzkumem zaměřeným na vymezení střední Evropy pomocí mentálních map od respondentů vybraných národností/států. Z výsledků výzkumu v tomto článku vyplývá, že u respondentů se objevuje tendence umisťovat jádro střední Evropy na území svého státu a identifikovat se tak s tímto jádrem, jelikož všechny ze sledovaných národů se odklání od zařazení mezi státy východní Evropy a jádro střední Evropy se tak posouvá dle polohy jednotlivých států (Bláha, Nováček 2016). První hypotéza tedy zní, že jednotlivé národy určují svůj stát jako pomyslnou hranici mezi Západem a Východem Evropy a hranice se tedy bude měnit dle polohy jednotlivých států, vždy tak, že hranice bude daný stát protínat či bude vedena po jeho administrativní hranici. Z tohoto tvrzení přímo vyplývá, že největší rozdíly lze očekávat mezi Velkou Británií a Ukrajinou. Naopak přibližně stejné vedení hranice bude u států Střední Evropy, a to kvůli jejich podobné historické zkušenosti a poloze.

Z výše uvedeného článku vychází také druhá hypotéza, a sice že i v rámci jednoho státu (národa) budou zaznamenány rozdíly ve vedení hranice mezi Západem a Východem Evropy, a tento jev se objeví konkrétně v případě Německa. Bláha a Nováček ve svém článku (2016) potvrzují posun centra střední Evropy v případě Německa, kdy došlo k posunutí tohoto jádra na východ, pokud se jednalo o respondenty z východu Německa a naopak na západ, pokud se jednalo o respondenty ze západu Německa. U ostatních zemí se dle autorů rozdíl ve vnímání polohy regionu střední Evropa v rámci jednoho národa neobjevil. Pravdivost této hypotézy bude v práci ověřena u Německa, u něž se tento jev v právě zmiňovaném článku potvrdil, ale také u Slovenska, kde sběr dotazníků taktéž proběhl ve dvou obcích, jedné na západě a jedné na východě země (u Německa se jedná o města Pasov a Kassel a u Slovenska o obce Prešov a Nitra).

Třetí hypotéza úzce souvisí s předešlými, v nichž bylo, mimo jiné, stanoveno tvrzení, že hranice mezi Západem a Východem Evropy bude ležet blízko státu či dokonce města, v němž probíhá výzkum. V rámci předešlých hypotéz je tedy stanoveno, že jednotlivé státy budou určovat sami sebe jako jakýsi pomyslný předěl mezi Západem a Východem, avšak v rámci třetí hypotézy bude potvrzeno či vyvráceno tvrzení, že národy mají tendenci vést hranici mezi Západem a Východem Evropy takovým způsobem, aby jejich stát (či jeho větší část) spadl do západní Evropy. Jedním z článků, který tvrzení podporuje, je například článek Skokana (1993), v němž mimo jiné uvádí, že východní Evropa je vnímána jako zaostalejší a tedy pocitově méně pozitivně vnímaná. V tomto článku také Skokan uvádí, že již v první polovině dvacátého století se národy jako Češi, Slováci, Maďaři, Poláci, Estonci, Litevci a Lotyšši označovali za součást střední Evropy, ne východní Evropy. A právě za tohoto předpokladu je

usuzováno, že při vymezování hranice budou zejména národy středovýchodní Evropy sami sebe přiklánět spíše k Západu než k Východu.

Poslední hypotéza souvisí se syntézou poznatků. V druhé polovině práce bude totiž kromě porovnání vymezení hranice mezi Západem a Východem Evropy jednotlivými národy také provedena syntéza a ze všech dotazníků bude detekována jedna konkrétní hranice mezi Západem a Východem Evropy. Pátá hypotéza se v tomto ohledu opírá o publikaci Nováčka (2012), která se věnuje historickému vývoji duality Evropy. Nejaktuálnější mapa v této knize se váže k roku 2009 a dle této mapy k Východu patří státy na Východ od hranice Finska, Litvy, Lotyšska, Estonska, (Kaliningradu), Polska, Slovenska, Maďarska, Slovinska a Řecka. Pátá hypotéza výslednou hranici identifikuje také právě v tomto místě, jelikož detekce této hranice zde je stále aktuální, navíc mezi respondenty výzkumu jsou Maďaři a Slováci, kteří mají na této linii své hranice a je velmi pravděpodobné, že tudy hranici povedou.

Strukturu práce nejlépe odráží výše jmenované dílčí cíle. Práce je rozdělena na dvě části. První část práce je věnována teoretickým východiskům společně s rešerží literatury, zabývající se stěžejním tématem duality Evropy a mentálními mapami. V rámci druhé části práce je ujasněna metodika sběru dat a zpracování výsledků. Následně práce disponuje analýzou a syntézou výsledků. V rámci analýzy je věnován prostor každému z národních pohledů na hranici mezi Západem a Východem Evropy a interpretaci národních pohledů. Interpretace výsledků pokračuje i v rámci syntézy, kde je však již kladen důraz na srovnání národních pohledů, prostor je věnován kategorizaci států a shodám a rozdílům v náhledu na vnímání hledané hranice. V syntetické části je také samostatný mapový výstup, v němž je na základě dotazníků detekována hranice mezi Západem a Východem Evropy na základě všech mentálních map ze všech států. V závěru práce obsahuje celkové shrnutí výsledků a vyjadřuje se ke splnění cílů a potvrzení či vyvrácení hypotéz práce.

2. Teoretický rámec problematiky a diskuze literatury

Fenomén duality Evropy má velmi bohatou historii. Předmětem studií se tato tématika více stala až ve druhé polovině dvacátého století, kdy Evropu rozdělovala železná opona. Právě existence tohoto výrazného rozdělení Evropy na dvě části byl podnět k sepsání studií a publikování knih na téma duality. Dělení Evropy na dva makroregiony však není striktně dáno ničím, ani železnou oponou. Makroregiony nejsou založeny na ničem jiném, než na subjektivním vnímání prostoru, které je v geografii znázorňováno pomocí mentálních map. Především podstata, přínos a způsob interpretace mentálních map se poté stávají podnětem pro sepsání mnoha publikací.

2.1. Západ a Východ jako dva subregiony Evropy

Historie dělení Evropy na Západ a Východ sahá daleko hlouběji, než do druhé poloviny dvacátého století. Historickým rámcem problematiky se ve své studii zabývá Nováček (2012). Vznik duality Evropy datuje do starověku a spojuje ho se vznikem antických civilizací. V tomto bodě je nutné uvést, že nejprve se jednalo o dualitu severo-jihní, nikoli západo-východní. Poprvé se rozdělení Evropy na Západ a Východ objevilo v raném středověku kolem roku 800 (Nováček, 2012). Zajímavá je skutečnost, že pro tuto dobu nejde přesně určit, v jakých částech Evropy žila jaká etnika, jelikož se zde nacházelo velké množství etnických skupin a často docházelo k jejich mísení (Zwettler, 1985). Můžeme tedy vyloučit dualitu založenou na etnických skupinách. Zde je nutné podotknout, že na začátku roku 800 byl Východ vyspělejší a integrovanější než Západ. Až posléze se Západ s Východem vyrovnaly a do jedenáctého století tak hranice mezi Východem a Západem oddělovala dva regiony nacházející se na stejné úrovni vyspělosti. Ve třináctém století se však objevil výrazný rozdíl ve vyspělosti ve prospěch Západu. Celkově však musíme říci, že to není ani tak mocenský základ, ale kulturní a hlavně tedy náboženský základ, který v období středověku dualitu Evropy určoval. V novověku poté převládl ekonomicko-sociální aspekt a dualita je tak založena na vyspělé (Západ) a zaostávající (Východ) části Evropy. Později, za dob studené války ve druhé polovině dvacátého století poté převládl aspekt politický (Nováček, 2012).

Historickým pohledem na hranici mezi Západem a Východem Evropy se zabýval také Cahnman (1949), který tvrdí, že hranice vedla téměř vždy přes území Německa a jinak tomu nebylo ani například v období napoleonských válek a hranici pro toto konkrétní období detekoval do oblasti řeky Rýn. Dle Nováčka (2012) je hranice v tomto období posunuta značně více na východ. Rupnik (1992), se poté věnuje identifikaci střední Evropy po pádu Sovětského bloku a hranici mezi Západem a Východem v období většiny desetiletí druhé

poloviny dvacátého století ztotožňuje s politicky vytvořenou hranicí rozdělení Evropy. Rupnik hodnotí dualitu Evropy nejen z hlediska politického či hospodářského, ale danou problematiku dává do souvislosti také s aspektem kulturním. Už jenom z kulturního hlediska leží hranice mezi Západem a Východem Evropy dále směrem na východ, konkrétně mezi nynějším Ruskem a baltskými státy. Rupnik uvádí, že státům ležícím ve středu Evropy byla v období socialismu vnucena sovětská kultura, komunismus a s tím spojené hodnoty, což změnil až pád tzv. železné Evropy, který opět dovolil státům ve středu Evropy návrat k vlastním hodnotám.

Je tedy zřejmé, že oba dva subregiony mají bohatou historii a v průběhu dějin dostali oba mnoho přízvisek. Na tomto místě bude tedy uvedena jejich charakteristika, jejímž úkolem je dojít k nejpravděpodobnější podobě subjektivního vnímání daných regionů, stejně tak jako nastínit, za jakou část Evropy by se obyvatelé chtěli považovat. Nejprve je nutné říci, že celkově dělení území na regiony je velmi subjektivní záležitost. Abychom toto tvrzení podpořili, uvedeme si několik příkladů. Článkem, který nás v této skutečnosti může utvrdit, je článek Polonského a Novotného (2012). Hned v úvodu článku uvádějí Polonský s Novotným, že o jednotlivých makroregionech světa mají lidé zakotvené určité povědomí a jednotlivé země si na základě svého schématu zařazují k danému makroregionu. Rozřazení světa na regiony je tak založeno nejen na objektivních skutečnostech jako jsou fyzicko-geografické či sociálně-geografické charakteristiky, ale také na subjektivním vnímání společnosti. Sami autoři tohoto článku uspořádali výzkum, v rámci něhož určovali studenti sociální geografie pomocí mentálních map jednotlivé makroregiony světa. Pro naši práci je důležité zjištění, které makroregiony vyznačili respondenti na území Evropy. Největší část zabírá makroregion Evropa, jehož jádrem je dle respondentů Německo. Dále se však na území Evropy objevil ještě jeden makroregion, a sice Rusko a sousedé. Evropské státy, které do tohoto makroregionu spadají, jsou dle výzkumu kromě Ruska Bělorusko a Ukrajina (Polonský, Novotný, 2012). Co se vymezení makroregionů týče, několik náhledů na věc je uvedeno také v knize Anděla, Bičíka a Bláhy (2019). Ti uvádí, že OSN (United Nations, 2012) dělí Evropu na čtyři makroregiony, Severní Evropa, Západní Evropa, Jižní Evropa a Východní Evropa. Vedle toho udávají vymezení dle de Blije a Mullera z roku 1988, kteří dělí Evropu na makroregion Evropa a Rusko s tím, že Bělorusko se nachází na pomezí mezi oběma makroregiony. Dále uvádí například pohled Huntingtona (1996), který dělí Evropu na západní a pravoslavnou, kdy do států s pravoslavným obyvatelstvem řadí nejen Rusko, Bělorusko a Ukrajinu, ale také celý balkánský poloostrov včetně Rumunska.

Výše popsané možnosti členění jsme zde uváděli z důvodu uvedení do problematiky subjektivnosti vnímání regionů. Nejprve se při popisu regionů Evropy podíváme na vymezení a charakteristiku dle Anděla, Bičíka a Bláhy (2019). Ti vymezují v rámci Evropy makroregion Evropa a makroregion Rusko a „sousedé“. Nejprve uvedeme celkovou charakteristiku makroregionu Evropa, který budeme pro účely naší práce chápat jako Západ. Co se charakteristiky týče, z fyzicko-geografického hlediska je region bohatý na přírodní zdroje, najdeme zde osm fyzicko-geografických regionů a většinu krajiny pokrývají stepi. Z hlediska sociálně-geografického musíme nejprve říci, že makroregion Evropa má dle autorů nejvyšší ekonomický potenciál ze všech makroregionů světa. Region vykazuje jedno z nejvyšších HDP na obyvatele a nalezneme zde vysokou produktivitu práce. Ze všech makroregionů také disponuje nejvyšší střední délkou života a je zde vysoká životní úroveň obyvatelstva. Co se historie civilizace a kultury týče, autoři uvádějí, že se jedná o jakési jádro západní civilizace současného světa a že právě odtud se šířila nejen kultura, ale i ekonomické, politické a technické vlivy. Nyní bychom měli charakterizovat druhý z regionů, tedy Ruský makroregion, samozřejmě se zde však budeme věnovat pouze jeho evropské části. Ta je z fyzicko-geografického hlediska nížinatá a také bohatá na nerostné suroviny, což můžeme vidět například na Ukrajině, kde jsou naleziště černého uhlí. Co se sociálně-geografické charakteristiky týče, je jednou z nejdůležitějších věcí nízká úroveň demokracie a je zde důraz na centrální moc se sídlem v Moskvě. Co se ekonomického hlediska týče, jde o slabý region, slabší než Západ Evropy (Anděl, Bičík, Bláha, 2019). O samotném Rusku se z hlediska ekonomické situace můžeme dovědět, že špatná ekonomická situace má svou největší příčinu v transformaci ekonomiky a v roce 2000 bylo podle indexu lidského rozvoje na šedesátém místě na světě (Skokan, 2005). Kdybychom však brali východní Evropu jako celý východní blok z doby studené války, viděli bychom, že ekonomika začala v celém bloku upadat mnohem dříve, konkrétně na pomezí šedesátých a sedmdesátých let (Švihlíková, 2015).

Cílem předešlých dvou odstavců bylo tedy z uvedených hledisek určit, k jakému evropskému regionu by se obyvatelé zemí Evropy spíše přikláněli, a do kterého by svou zemí spíše zařadili. Je zřejmé, že z ekonomického a politického hlediska budou mít jednotlivé státy spíše tendenci inklinovat k Západu, jelikož z celkové charakteristiky vychází jako rozvinutější a demokratičtější region. Větší problém je u fyzicko-geografického hlediska, v němž není jednoznačně zvýhodněn ani jeden z regionů. Co se kulturního hlediska týče, mohl by zde být předpoklad, že státy s většinou slovanského obyvatelstva budou spíše inklinovat k Východu. Jako poslední je zde hledisko historické, v rámci něhož může rozhodovat například skutečnost, že státy Západu byli v historii vždy trochu napřed, co se pokroku týče a to by

mohlo jednotlivé státy přimět inklinovat spíše k Západu. V historickém hledisku může také sehrát svou roli existence dřívějších mocenských celků, jako byly Rakousko-Uhersko či Sovětský svaz, které mohou subjektivní vnímání dělení regionů také ovlivnit.

2.2. Konstrukce hranice mezi Západem a Východem v odborné literatuře

Odlišná percepce prostoru a odlišné kritérium, podle něž jedinci prostor rozdělují, vede celkově k odlišné regionalizaci prostoru. To dokazuje mimo jiné skutečnost, že někteří autoři také kromě Západu a Východu vymezují střední Evropu. Jedná se o odlišný koncept než je koncept duality. Literatura vycházející z konceptu střední Evropy tento region často chápe jako rovnocenný Západu a Východu. Pohledů na identifikaci regionu střední Evropa je několik a jsou souhrnně popsány ve studii Bláhy a Nováčka (2016), kteří uvádějí, že pojem střední Evropy se objevil na počátku devatenáctého století a souvisel z velké části s Německem, jelikož hlavně němečtí politici ho používali pro poukázání polohy Německa v evropském mocenském systému. Dle tohoto konceptu sahal region střední Evropa až k hranicím Ruska a Balkánu. Jedná se o koncept Mitteleuropy, o němž se hovoří také v jednom z čísel časopisu Geografické rozhledy (2021). S konceptem střední Evropy pracují dle Bláhy a Nováčka (2016) také Halecki (1950) a Szücs (2001). Halecki (1950) vypracoval svůj koncept v poválečném období a střední Evropu dělí na středozápadní a středovýchodní. Szücs (2001) rozděluje Evropu na tři regiony a střední Evropu chápe jako právoplatný a samostatný region. Koncepty střední Evropy se ve své bakalářské práci zabývala také Česalová (2019). Ta mimo jiné uvádí koncepty střední Evropy mající svůj původ v Československu. Česalová zde jako jeden z konceptů uvádí koncept založený na knize T. G. Masaryka (1994), který je však spíše zaměřen na vznik samostatných států ve střední Evropě, aby se zabránilo vlivu Německa. Dalším konceptem jsou poté myšlenky Edvarda Beneše, který po druhé světové válce vymezuje střední Evropu jako jakousi bariéru mezi Západem a Východem. Hlavně Masarykův koncept si zakládá za cíl rozpad Rakouska-Uherska a střední Evropa je lokalizována právě do prostoru rozpadlého Rakouska-Uherska (Česalová, 2019). Střední Evropu dává do souvislosti s rozpadlým Rakouskem-Uherskem také Nováček (2014), který udává, že většina národů bývalého Rakouska-Uherska chápe sama sebe jako součást střední Evropy, tedy samostatného regionu. Toto dává do kontrastu s národy západoevropskými, kteří inklinují pouze k chápání duality Evropy, tedy rozdělení Evropy na Západ a Východ (Nováček, 2014).

V literatuře vyplývající z konceptu duality existuje hned několik názorů na rozdělení Evropy na dva subregiony. První z nich najdeme v článku Stehlíka (1996), který hranici mezi

Západem a Východem Evropy vytyčil tak, že za Západ považuje státy směrem na západ od jmenovaných států včetně jich samotných: Finsko, Německo, Česká republika, Rakousko, Slovinsko, Itálie a Řecko. Stehlík učinil toto vymezení na komplexním základě a v článku toto vedení hranice vysvětluje. Mimo jiné se vyjadřuje například k České republice a Slovinsku, o jejichž přiřazení k Západu říká, že jediným argumentem pro jejich inklinaci k Východu by bylo slovanské obyvatelstvo. Konceptem duality Evropy se ve své knize zabývá také Davies (2007). Dalo by se říci, že Davies vychází z rozdělení Evropy železnou oponou. Davies tak v knize neudává nový koncept rozdělení Evropy, ale snaží se spíše představit střední a východní Evropu v lepším světle a ne jako chudší část stojící za Západem. Jako poslední koncept duality Evropy si uvedeme pohled Nováčka (2012). Ten ve své práci detekuje hranici mezi Západem a Východem Evropy tak, že Západ počíná směrem od severu na jih státem Finsko, dále pobaltskými státy, na Západ spadá také Polsko, Maďarsko, Slovensko, Slovinsko a Řecko.

Z předešlého odstavce je zřejmé, že každý z autorů příkládá při vymezování hranice duality větší váhu jinému z faktorů. Obecné shrnutí aspektů můžeme nalézt u Nováčka (2012), který uvádí, že dualitu Evropy lze vymezovat z hlediska čtyř základních kritérií. Jsou jimi aspekt kulturní, ekonomicko-sociální, politický a etnický. Na tomto místě můžeme říci, že všech těchto aspektů jsme se v předchozích kapitolách dotkly. Například politického vymezení hranice duality Evropy jsme se dotkly při popisování období studené války, etnický základ poté nalezneme v předchozím odstavci například u Stehlíka (1996), u nějž jsme uváděli výjimku u České republiky a Slovinska, které řadí k Západu, ačkoli jinak řadí státy s většinou slovanského obyvatelstva k Východu. K uvedeným aspektům bychom ještě mohli přidat samostatně aspekt historický, který se v předchozí podkapitole objevil u Nováčka (2014). Jordan (2005) se ve svém článku věnuje členění Evropy a mimo jiné zde uvádí tři skupiny kritérií, dle nichž lze hrubě dělit Evropu. Prvním z nich je dle Jordana fyzicko-geografické kritérium, druhým poté politická, historická a jiná kulturně prostorová kritéria. Poslední skupinou je subjektivní vnímání obyvatelstva daných oblastí.

Mapa č. 1: Vymezení hranice mezi Západem a Východem Evropy pohledem odborné literatury (1949 – 2019)

Hranice mezi Západem a Východem Evropy pohledem odborné literatury (1949 - 2019)

- Hranice mezi Západem a Východem Evropy
- Anděl, Bičík a Bláha
 - Cahnman
 - Davies, Rupnik
 - de Blij a Muller
 - Huntington
 - Nováček
 - Stehlik

Aneta Zajíčková, České Budějovice, JU v ČB, PF, KGE, 5.12.2021, ArcGIS PRO, WGS 84

Source: Esri, HERE, Garmin, FAO, NOAA, USGS, © OpenStreetMap contributors, and the GIS User Community ARABIA

Zdroj: Anděl Bičík Bláha, 2019; Cahnman, 1949; Davies, 2007; Rupnik, 1992; De Blij Muller, 1988; Huntington, 1996; Nováček, 2012; Stehlik, 1996; vlastní zpracování

2.3. Mentální mapa jako nástroj percepce prostoru

Častým prostředkem pro zjištění percepce prostoru jsou mentální mapy. Mentální mapy tvoří velice důležitou základnu naší praktické části, která bude celá vycházet právě z mentálních map studentů různých národností. Nejprve je však nutné, abychom si mentální mapy teoreticky vymezili. Kdybychom měli definovat, co mentální mapy představují, řekli bychom, že se jedná o zakreslení vnímání prostoru člověkem (Bláha Hudeček, 2010). Mentální mapy neodráží realitu ani objektivní stav, vyjadřují obraz, který má člověk o okolním světě (Siwek, 2011). Velice podobnou definici nalezneme také u Drbohlava (1991), z jehož článku se dozvídáme, že mentální mapa je vlastně určitým obrazem prostoru, který má daný jedinec vytvořený ve své mysli a výsledkem tohoto obrazu v mysli je poté zakreslená mentální mapa. Vedle mentální mapy tak dle Drbohlava existuje ještě mapa kognitivní, tedy právě mapa v mysli, jejímž překreslením poté teprve vznikne mapa mentální. Siwek (2011) se

ve své knize *Percepce geografického prostoru* věnuje celkově právě vnímání prostoru, které je pro mentální mapy, jak vychází z výše uvedených definic, klíčové. Pro naši bakalářskou práci považujeme za důležité rozebrat hlavně jedno z témat, kterým se Siwek zabývá. Jedná se o podmíněnost vnímání prostoru. Siwek podmíněnost vnímání prostoru rozděluje na podmíněnost psychologickou a kulturní. Z hlediska psychologie upozorňuje především na to, že každý člověk vnímá daný prostor individuálně a každý v něm vidí jiné hodnoty a podněty. Každý člověk také v daném prostoru hledá právě jiné podněty, něco jiného od prostoru očekává a každý má také o prostoru jiné znalosti. Stejný prostor tak může každý člověk vidět úplně z jiného úhlu pohledu. Pro naši práci je však velice důležité zmínit také kulturní podmíněnost vnímání prostoru. V praktické části budeme vyhodnocovat mentální mapy od respondentů několika národností a právě národnost a daná kultura může výslednou mentální mapu velmi ovlivnit. Je důležité říci, že mimo subjektivní vnímání jedince hraje velkou roli také ovlivnění kulturou. Siwek v souvislosti s touto problematikou dokonce uvádí, že kulturní podmíněnost ovlivňuje vnímání pravé a levé strany. Říká, že v západní kultuře je pravá strana vnímána jako pozitivní a levá jako negativní, zatímco například v Číně je tomu naopak (Siwek, 2011).

Mentální mapy jsou klíčovým nástrojem mnoha výzkumů a studií, z nichž se některé také staly inspirací pro využití mentálních map jako prostředek výzkumu v této práci. Klíčovou roli hrály mentální mapy ve studii Bláhy a Pastuchové Novákové (2013), kteří mentální mapy využili jako nástroj pro analýzu percepce prostoru Česka žáky základních a středních škol. Na výzkumu prostřednictvím mentálních map svou práci založila také Kynčlová (2008), která zde analyzovala mentální mapy pro orientační běh. Zajímavá je mimo zmíněné také studie Hynka a Svozila (2008), kteří mimo jiné porovnávali mentální mapy stejného prostoru viděné očima rodinných členů různých generací a řešili rozdíly v generačním vnímání daného prostoru. Další, pro tuto práci inspirativní studii, je studie Zelenky a Páskové (2007), kteří popisují výzkum probíhající na Univerzitě v Hradci Králové. Výzkumem za pomoci mentálních map se své práci zabýval také Doležal (2020), který za pomoci mentálních map zjišťovala, na jakých místech se respondenti v rámci města Přerov necítí bezpečně a mají strach z kriminality.

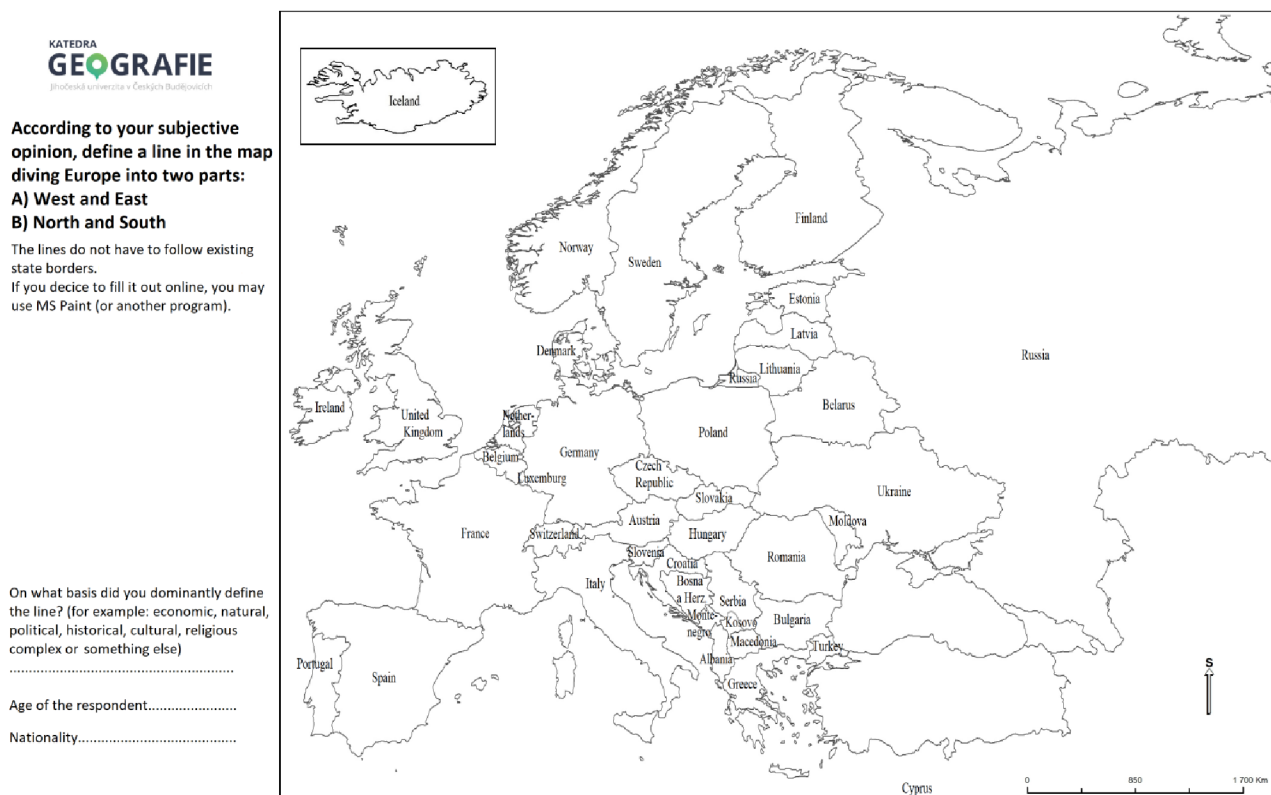
3. Metodika

Mentální mapy se nabízejí jako adekvátní prostředek také ke zjištění vedení mentální hranice oddělující Západ a Východ Evropy, jelikož se jedná o záležitost založenou výhradně na subjektivní percepci prostoru. Mentální mapy jsou pro účel výzkumu koncipovány do podoby dotazníku a sběr dat je tak realizován kvantitativní metodou. Dotazníky jsou vyplňovány studenty vysokých škol, a to výhradně studenty geografie. Většina respondentů tak v rámci svého vysokoškolského studijního programu studuje geografii, či obor geografii příbuzný, například mezinárodní vztahy. Tento reprezentativní vzorek respondentů je vybrán za účelem předpokládaného zájmu o dění v okolním světě, potažmo v Evropě. Svou roli ve výběru respondentů z řad vysokoškolských studentů geografie hraje také skutečnost, že ačkoliv je u této skupiny zřejmý určitý cit pro vnímání okolního prostoru a přemýšlení o něm, nejsou studenti na danou problematiku odborníky. Respondenti v absolutní většině studují bakalářské studijní obory, především první a druhý ročník a není u nich tedy předpokládáno, že by měli načtené studie zabývající se daným tématem, které by mohly jejich vymezení Západu a Východu Evropy ovlivnit a v nižších ročnících mají většinou obecné geografické předměty a nezabývají se regionální geografii, tudíž nejsou ovlivněny ani rozdělením Evropy v rámci svých vysokoškolských kurzů a vyznačená hranice je tak založena pouze na subjektivní percepci prostoru. Studenti jsou vybráni z několika zemí Evropy, konkrétně se jedná o studenty z Velké Británie, Německa, Rakouska, Česka, Slovenska, Polska, Maďarska, Litvy a Ukrajiny. Je zde kladen důraz především na země střední Evropy z důvodu obecného předpokladu protínání pomyslné hranice mezi Západem a Východem těmito státy. Dále jsou do výzkumu cíleně zahrnuty dva státy čistě západní Evropy (Velká Británie, Německo) a dva státy východní Evropy (Litva, Ukrajina). Státy byly vybrány za účelem posouzení rozdílů ve vnímání hranice mezi Západem a Východem Evropy, jelikož je zřejmé, že respondenti ve východních státech vnímají hledanou hranici odlišně, než respondenti ve státech západních.

Mentální mapy jsou koncipovány do podoby dotazníku pro respondenty srozumitelného, časově nenáročného a z technického hlediska lehce vyplnitelného. Tyto kritéria dotazník splňuje především proto, aby jeho rozsahem či nesrozumitelností nebyli respondenti již na samotném začátku odrazeni a nebyla tak zbytečně snížena návratnost dotazníku. Vzhledem k vyhraněné pandemické situaci je nakonec přistoupeno ke sběru dat online, což nečiní žádný výrazný problém, především proto, že respondenti jsou z více států a vytvoření a rozeslání dotazníků v digitální podobě bylo vzhledem k územnímu rozsahu i současné situaci vhodným řešením. Navíc je rozesílání dotazníku skrze internetové prostředí nejrychlejší cestou. Zjištění vedení hranice mezi Západem a Východem Evropy je primárním cílem výzkumu, a právě

proto je mentální mapa v dotazníku klíčovým prvkem. Dalším úkolem respondentů je do dotazníku poznamenat, dle jakého kritéria hranici vymezují (například ekonomického apod.), uvést svůj věk a národnost. Otázka kritéria vymezení hranice je do dotazníku zahrnuta z důvodu interpretace výsledků. Je důležité zjistit, z jakého hlediska respondenti na hranici pohlíží a následně porovnat, jaké národy upřednostňují dané kritérium. Respondenti v dotazníku uvádí jedno dominantní kritérium, jelikož cílem je zjištění, které báze je při vymezení dané hranice pro respondenty klíčová. Dotazník existuje v několika cizojazyčných podobách (anglické, německé a polské - anglická verze viz obr. č. 1). Kromě těchto dvou informací o sobě respondenti žádné údaje neuvádějí a dotazník je zcela anonymní, kromě toho, že je již při zasílání dotazníku zřejmé, jakou respondenti navštěvují univerzitu.

Obr. č. 1: Anglická verze dotazníku rozesílaná v roce 2021

Zdroj: vlastní zpracování

Výzkum byl uskutečněn v období od dubna 2021 do ledna 2022, konkrétně proběhl v Maďarsku, Německu, Polsku, Rakousku, Litvě, ve Velké Británii a na Ukrajině, v Česku a na Slovensku. V předchozích letech proběhl podobný průzkum v České republice, na Slovensku a v německém Pasově. Data z minulých let byly pro tuto práci také poskytnuty. Sběr dat v uvedených zemích proběhl za pomoci českých prostředníků v zahraničí, kteří byli

ochotní dotazníky na vysokých školách zde rozeslat. Výzkum se tak uskutečnil za Maďarsko na Eötvös Loránd University (respondenti většinou studenti ekonomie), v Německu na University of Kassel (respondenti z různých oborů), v Polsku na univerzitě v Krakově (respondenti studenti geografie), ve Velké Británii na University of Kent a University of Manchester (respondenti studenti ekonomie, politologie a environmentálních studií). Co se Ukrajiny týče, probíhal výzkum částečně přímo na Ukrajině a částečně se do něho zapojili také Ukrajinci studující v Česku (České vysoké učení technické a Česká zemědělská univerzita). V Česku vyplňovali mapy většinou studenti Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a několik studentů Univerzity Karlovy (obor geografie), na Slovensku poté probíhal na univerzitách v Bratislavě, Nitře, Košicích a Prešově (obor geografie). Některé mentální mapy byly sesbírány v předchozích letech také v německém Pasově (obor geografie). Dále byla data sesbírána na několika univerzitách v Rakousku (různé obory) a na Vytautas Magnus University of Kaunas (obor geografie). Co se návratnosti dotazníků týče, nebyla ve všech státech stejná, každopádně reprezentativní vzorek u každého ze států je kolem třiceti respondentů.

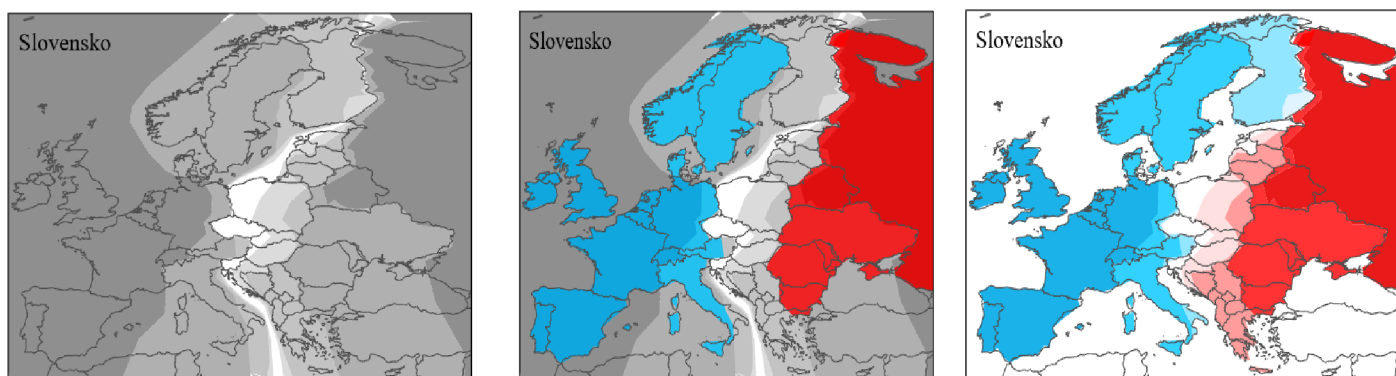
Tabulka č. 1: Univerzity, na nichž probíhal výzkum (2014 – 2022)

Název univerzity	Počet respondentů
University of Kent	20
University of Manchester	12
University of Kassel	25
University of Passau	11
FC IMC Krems	18
Wirtschaftsuniversität Wien	2
University of Innsbruck	2
Johannes Kepler University Linz	1
University of Wien	1
Univerzita Karlova	7
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích	81
Univerzita Komenského v Bratislavě	6
Univerzita Konstantina Filozofa v Nitře	23
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košicích	21
Prešovská univerzita v Prešově	18
University of Krakow	25
Eötvös Loránd University	31
Vytautas Magnus University of Kaunas	25
Česká zemědělská univerzita	8
České vysoké učení technické	5
Kyjevská národní univerzita stavbebnictví a architektury	10

Zdroj: Na základě šetření (2014 – 2022); vlastní zpracování

Po dokončení sběru dat, jsou dotazníky zpracovány pomocí GIS. Ještě před začátkem samotného zpracování výsledků, je pro další práci nutná digitalizace veškerých mentálních map. Je nutná z důvodu toho, že mentální mapy sesbírané od respondentů mají většinou podobu formátu JPG či PDF. Digitalizace proběhla v desktopové aplikaci ArcGIS PRO stejně jako následné zpracování. Pro zpracování dotazníku bylo uvažováno několik alternativ. Problematikou zpracovávání mentálních map se ve své studii zabývají Kynčlová-Tihonová a Bláha (2013), kteří zde popisují několik metod, jimiž se dají mentální mapy za pomoci GIS zpracovat. První ze zvažovaných alternativ pro zpracování mentálních map by měla být volně motivována metodou sčítání binárních rastrů, kterou Kynčlová-Tihonová a Bláha ve studii popisují. Dále by jako inspirace volně posloužila studie Bláhy a Nováčka (2016), v níž autoři výsledky výzkumu vyobrazili ve výsledných mapových výstupech, v nichž daný národní pohled vyobrazili jako 90%, 70% a 50% shodu ve vymezení daného regionu v mentálních mapách. V obou případech poté výsledný mapový výstup vyobrazuje polygon, který byl respondenty zakreslen z hlediska lokace nejčtetněji, nejtmavěji a se zmenšující se četností zakreslení polygonu na daném místě se také zesvětlovalo vyobrazení na výsledné mapě. V případě hledání hranice mezi Západem a Východem mají být při použití polygonové metody nejtmavěji vyobrazeny státy, které respondenti označili jako čistě západní či čistě východní, oproti tomu hledaná hranice je vyobrazena nejsvětlejší barvou (polygonová metoda).

Mapa č. 2: Ukázka agregace mentálních map vymezujících hranici mezi Západem a Východem Evropy na příkladě slovenských respondentů polygonovou metodou (2021)

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z Univerzity Komenského v Bratislavě (2021), Univerzity Konstantina Filozofa v Nitře (2018), Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích (2019) a Prešovské univerzity v Prešově (2018); vlastní zpracování

Další z uvažovaných alternativ je metoda mediánu. V rámci této metody je za pomoci nástroje, který program GIS nabízí, nalezena mediánová linie. Od takto vyznačené linie by se mělo zobrazení hranice dále odvíjet, konkrétně by mělo být vyznačeno 50 % respondentů, 70 % respondentů a 90 % respondentů, kteří ve vzdálenosti od mediánové linie hranici vedli. Od této metody je po jejím vyzkoušení upuštěno, kvůli špatnému vyznačení mediánové hranice nástrojem GIS. Mediánová hranice ve všech případech vůbec neodpovídala pravému středu všech linií.

Poslední ze zvažovaných alternativ je metoda vyobrazení hledané hranice pomocí tloušťky linií na základě studie Polonského a Novotného (2012). Ti ve své studii vymezují hranice pomocí linií tak, že nejtlustší linie vyobrazuje nejvyšší shodu ve vedení hranice respondenty. Se zmenšující se tloušťkou linie shoda mezi respondenty klesá. Zde popsaná metoda byla s konečnou platností vybrána jako nejlepší z možností z hlediska vyobrazení a dobré možnosti interpretovat výsledky. Při zpracování metody tloušťky linií je pracováno s procentuální shodou, kdy je tloušťka linie založena na skutečnosti, kolik procent respondentů vedlo linii v daném místě. Procentní shoda je zde rozdělena celkem do šesti intervalů (5 % - 19 %; 20 % - 39 %; 40 % - 59 %; 60 % - 79 %; 80 % - 99 %; 100 %). Výhodou využití této metody je jednoduchost vyobrazení, kdy se zde kromě linií nenachází žádné jiné elementy, které by mohly být v mapě rušivé. Nevýhodou liniové metody je skutečnost, zde není vyobrazena jedna konkrétní průměrná nalezená hranice mezi Západem a Východem Evropy, ale více hranic oddělených pouze tloušťkou čar. Výsledek je však možné hodnotit z více úhlů pohledu, lze určit, v jakém místě vnímá hranici Západu a Východu nejvíce respondentů, kde méně a kde je hranice vymezena pouze malým množstvím respondentů. V liniové metodě jsou také dobře viditelné rozdíly mezi národními pohledy, tudíž na jejím základě lze dojít k porovnání a na základě odlišností také k souvislostem ve vnímání hranice jednotlivými národy a následné interpretaci map.

Mapa č. 3: Ukázka agregace mentálních map vymezujících hranici mezi Západem a Východem Evropy na příkladě slovenských respondentů liniovou metodou (2021)

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z Univerzity Komenského v Bratislavě (2021), Univerzity Konstantina Filozofa v Nitře (2018), Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích (2019) a Prešovské univerzity v Prešově (2018); vlastní zpracování

Pro zpracování map byly s konečnou platností vybrány dvě metody. Jedná se o metodu polygonovou a metodu liniovou. Z map agregovaných pomocí obou metod lze vyvozovat konečné závěry. Obě metody jsou pro určení hranice mezi Západem a Východem Evropy vhodné, avšak každá z metod nabízí jiný úhel pohledu na danou problematiku. Z liniové metody agregace map lze zjistit, kde přesně kolik respondentů hledanou hranici vnímá. Čím tlustší je v mapě linie, tím více respondentů hranici v daném místě zakreslilo. Při interpretaci je tedy zřejmé, kde danou hranici vnímá nejvíce respondentů z daného národa a kde naopak nejméně. Při použití liniové metody tak lze poměrně přesně určit, kde hranice mezi Západem a Východem Evropy v daném státě dominuje. Při následné komparaci národních pohledů lze při využití liniové metody zjistit, které národy se ve většinovém vymezení hranice mezi Západem a Východem Evropy shodují či naopak v čem se ve většinovém vymezení hranice jednotlivé národní pohledy liší. Při komparaci pak lze porovnávat nejen většinové vymezení, ale také může být sledováno, kde hranici vymezuje menší procento respondentů, kdy lze předpokládat, že u respondentů ze západních zemí Evropy bude menší procento, které bude například přiřazovat například země Balkánského poloostrova k Západu, zatímco u respondentů z východních zemí se může přiřazení balkánských zemí k Západu projevit jako frekventovanější.

Mapy agregované polygonovou metodou jsou zpracovávány na poněkud odlišném základě, než mapy agregované liniovou metodou. V polygonové metodě je pracováno s rozdělením prostoru mapy na polygony Západu a Východu. Z výsledných map tedy nelze

zjistit, kolik procent respondentů kde vymezilo hranici Západu a Východu, ale kolik procent respondentů přiřazuje jaké území k Západu a Východu. Výsledná interpretace tak pracuje se skutečností, které území vnímá nejvíce procent respondentů daného národa jako Západ, a které naopak jako Východ. Dalším prvkem, na který je při interpretaci myšleno a který je zásadní, je hranice mezi Západem a Východem. Ta se v mapách s polygonovou metodou projevuje jako bílá plocha, již přiřazuje méně než dvacet pět procent respondentů k Západu či Východu. Při následné komparaci národních pohledů je poté pracováno s tím, jaké odlišnosti jsou ve vymezení hledané hranice, tedy bílé plochy v mapě, mezi jednotlivými národy. Dále je při komparaci kladen důraz na zjištění shod a odlišností v procentuálním přiřazení daného území k Západu či Východu.

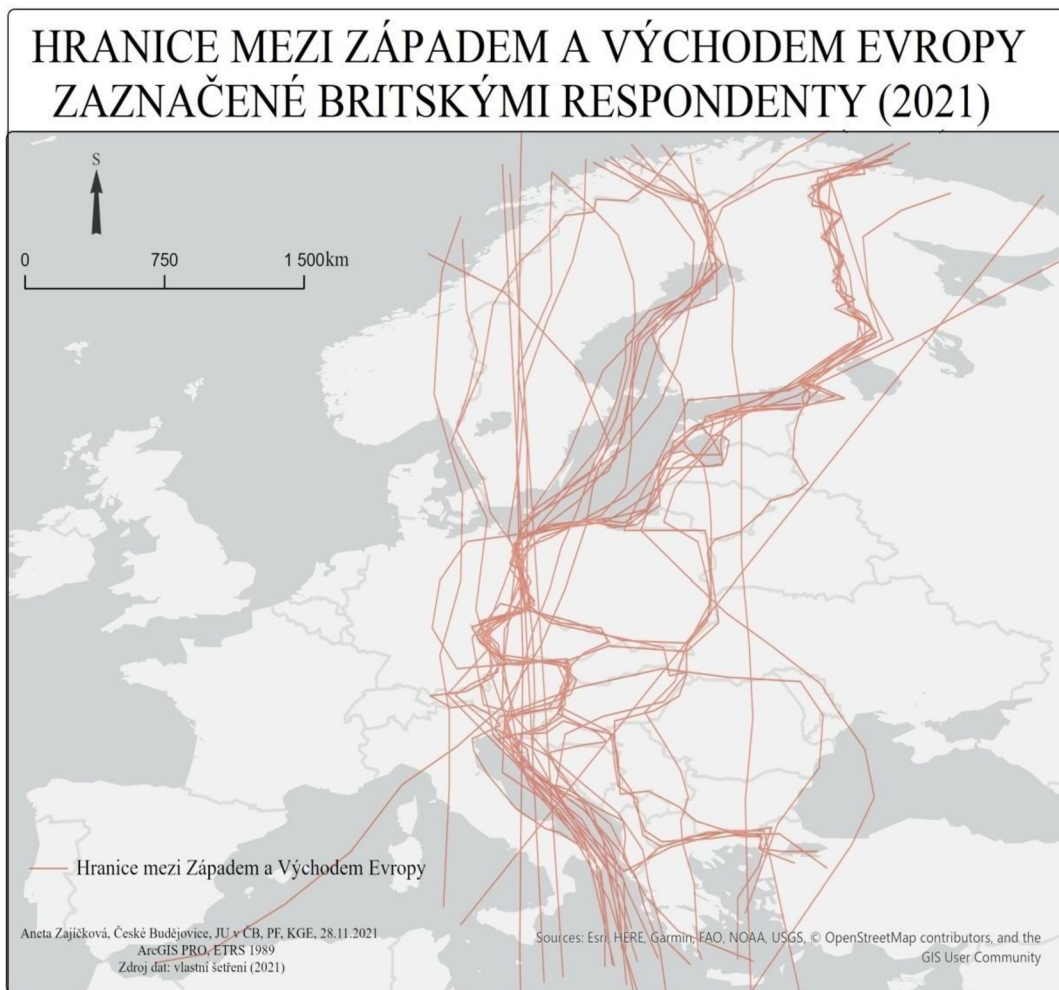
Při interpretaci map je kladen u obou metod kladen především důraz na vysvětlení a uvedení důvodů toho, proč se hranice nachází právě v místech, kde je vedena. Naopak při komparaci národních pohledů je kladen důraz především na detekování shod a odlišností mezi jednotlivými národy, kategorizaci shodných národních pohledů a vysvětlení rozdílů mezi jednotlivými národními pohledy.

4. Analýza a hodnocení mentálních map

Ještě před samotnou agregací sesbíraných mentálních map je již po jejich digitalizování jisté, že lze dojít k prvotním výsledkům, které sice nejsou založeny na interpretaci žádné z výše uvedených metod, avšak již mají určitou vypovídací hodnotu. Mapy v podobě digitalizovaných dotazníků jsou založeny čistě na skutečnosti, kde respondenti daného národa zaznačili hledanou hranici. Do map v rámci této kapitoly jsou tak dány všechny digitalizované mentální mapy jako takové. Vypovídací hodnota těchto map je tak založena právě na nevyužití žádné z metod. V mapách tak lze sledovat nejen, kudy hranici vede většina respondentů nebo kudy mají sklony hranici respondenti daného státu vést, ale lze zde také vidět ojedinělé či méně frekventované linie, které při použití výše zmiňovaných metod zcela zaniknou. Cílem analýzy digitalizovaných map je interpretace samostatných národních pohledů. K porovnání národních pohledů dochází až později v rámci syntézy, kde jsou již interpretované a komparované mapy zprostředkované pomocí liniové a polygonové metody.

Při hodnocení jednotlivých národních pohledů je dané jasné pořadí států, a sice je začínáno státy na Západě a pokračováno státy směrem na Východ. Stanovené pořadí je dáno nejen z důvodu celkové uspořádanosti práce, ale také pro jasnější a přehlednější následné porovnání jednotlivých národních pohledů, kdy je předpokládáno, že právě se západovýchodním gradientem se také mění vymezení zkoumané hranice. V rámci analytické části vznikla dále ještě mapa, v níž jsou zobrazeny digitalizované linie ze všech sesbíraných mentálních map. Jedná se o mapu č. 17, která je součástí příloh (s. 57).

Mapa č. 4: Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené britskými respondenty (2021)

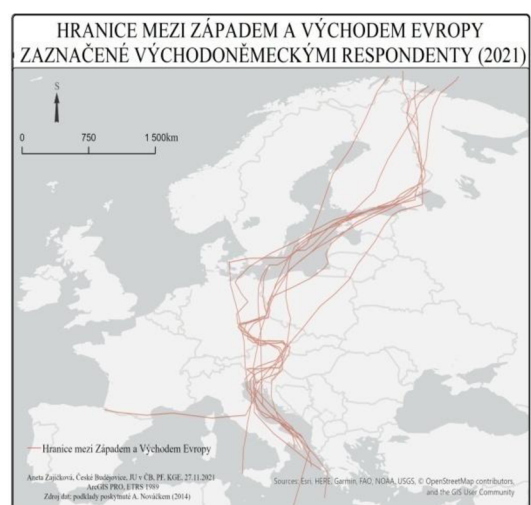
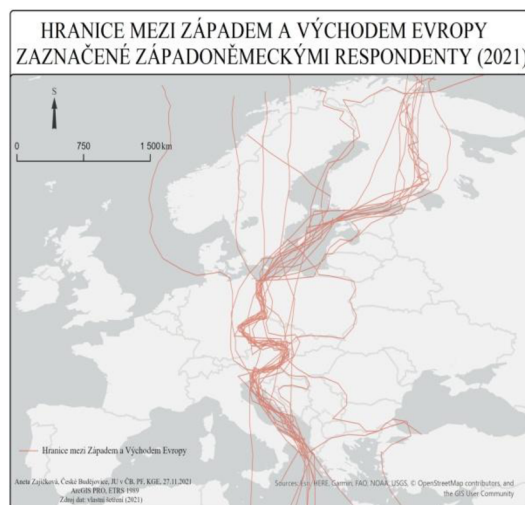
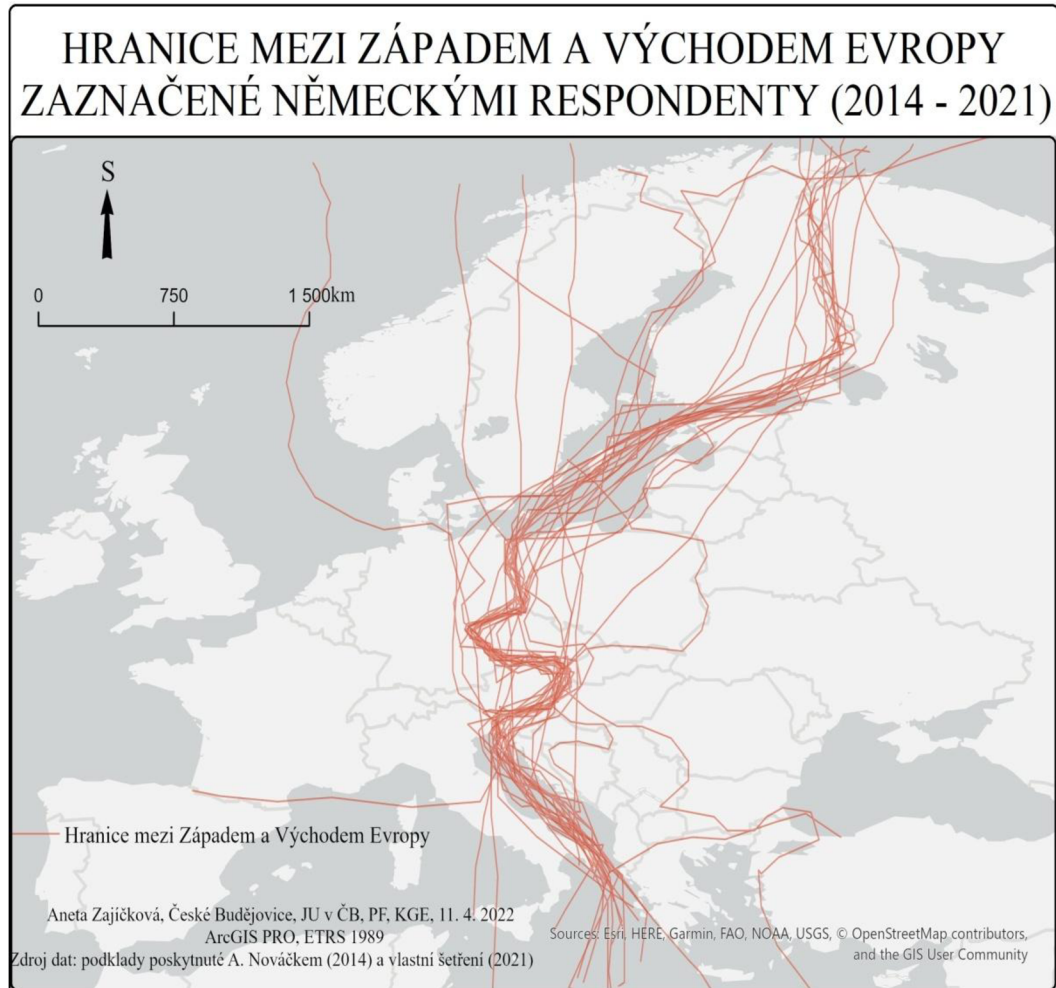

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z University of Kent a University of Manchester (2021); vlastní zpracování

Při prvním pohledu může být na tomto místě dominantní hranice mezi Západem a Východem Evropy pohledem studentů z Velké Británie vymezena tak, že jako součást Západu je počítáno Norsko, Švédsko, (Finsko) a ostatní státy západním směrem od Německa, Švýcarska a Itálie. Státy Střední Evropy jsou britskými respondenty chápány jako součást Východu. Většinou právě toto rozdělení u britských respondentů dominuje a je nutné podotknout, že v mentálních mapách detekovaná hranice leží značně na Západě, což je pro čistě západoevropský stát, jakým Velká Británie bezesporu je, předvídatelné. Naprostá většina respondentů z Velké Británie detekuje hranici mezi Západem a Východem se západní či východní hranicí Finska, dále s východní hranicí Německa. Dále hranice prochází Švýcarskem a Slovinskem, odkud přechází do Středozemního moře. Menší část respondentů vyznačila jako součást Západu také Polsko, Českou republiku, Slovensko a Maďarsko.

Celkově je tedy hranice mezi Západem a Východem Evropy pohledem studentů z Velké Británie směřována hodně západním směrem.

Mapa č. 5: Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené německými respondenty (2014 - 2021)

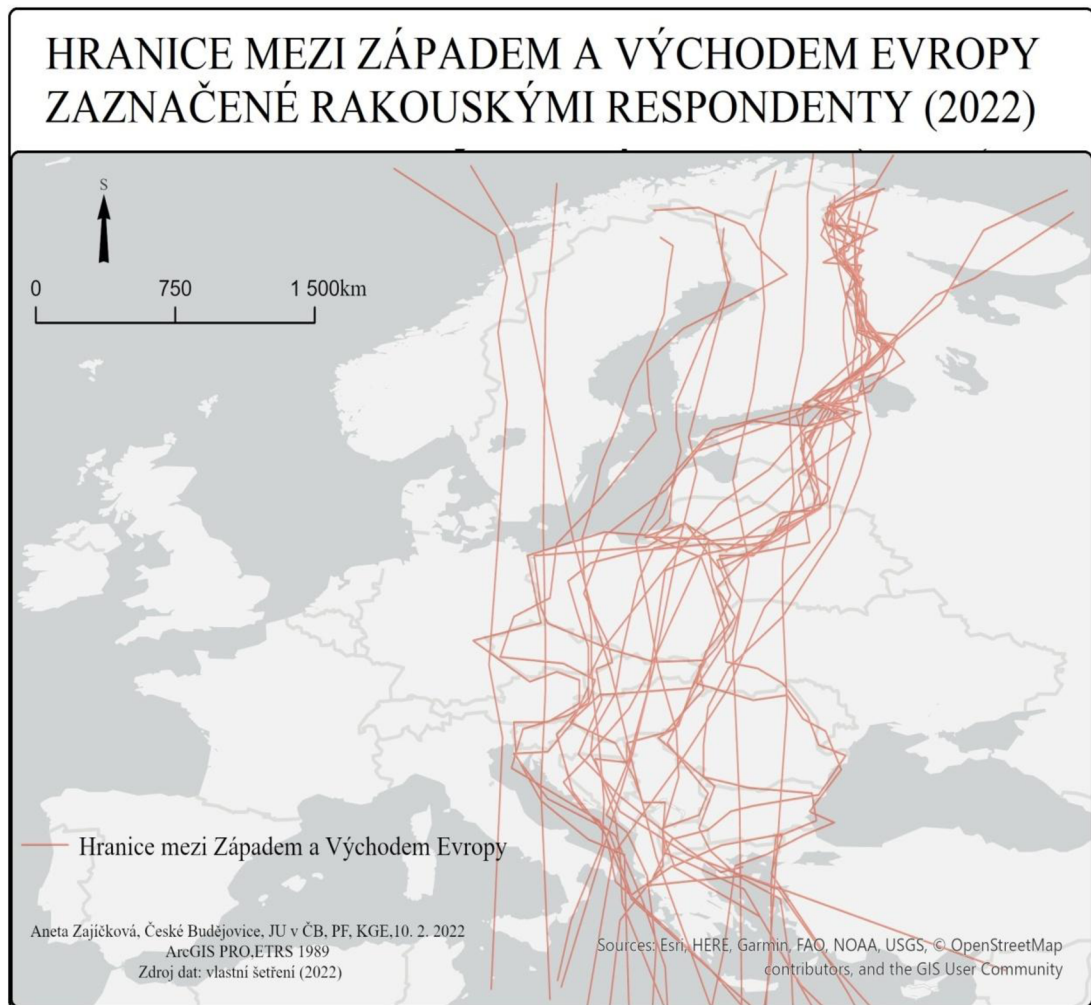

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z University of Kassel (2021) a University of Passau (2014); vlastní zpracování

S německým městem Kassel je pro účel této práce počítáno jako se západní částí Německa. Protipólem Kasslu je město Pasov. Ač je možné tvrdit, že Pasov byl v minulosti součástí západního bloku, a tudíž se nejedná o typického zástupce východního Německa, v této práci bude jako součást německého východu bráno. U města Kassel jsou výsledky vedení hranice mezi Západem a Východem Evropy téměř jednoznačné. Hranice se většinou ztotožňuje s východní administrativní hranicí Finska, Německa, Rakouska a Itálie. Část respondentů, která zkoumanou hranici vymezila na jiném místě, je v případě Kasslu téměř zanedbatelná, jelikož se jednalo spíše o výjimky. Celkově je tedy hranice mezi Západem a Východem Evropy pohledem studentů z Kasslu hodnocena jako velmi homogenní. Mezi čistě západní státy jsou zdejšími respondenty řazeny Norsko, Švédsko, Finsko, Dánsko, Německo, Rakousko, Itálie, Švýcarsko, Francie, Nizozemí, Lichtenštejnsko, Lucembursko, Velká Británie, Španělsko a Portugalsko. Státy Střední Evropy s výjimkou Rakouska, jsou respondenty z Kasslu vnímány jako Východ.

Z mentálních map studentů z německého Pasova nám vychází obdobný trend jako u studentů z Kasslu. Většinové vymezení hranice je zde totožné, a sice většinou je hranice vedena přes východní hranici Finska, Německa, Rakouska a Itálie. Při zhodnocení mentálních map z obou německých měst je patrné, že hypotéza o odlišnosti detekce hranice od respondentů z dvou měst v rámci jednoho státu, je z půli vyvrácena. V tomto případě však může být důvodem také skutečnost, že Pasov není městem bývalého východního bloku. Je možné, že kdyby výzkum probíhal v některém z měst bývalého východního bloku, mohly by být výsledky odlišné.

Mapa č. 6: Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené rakouskými respondenty (2022)

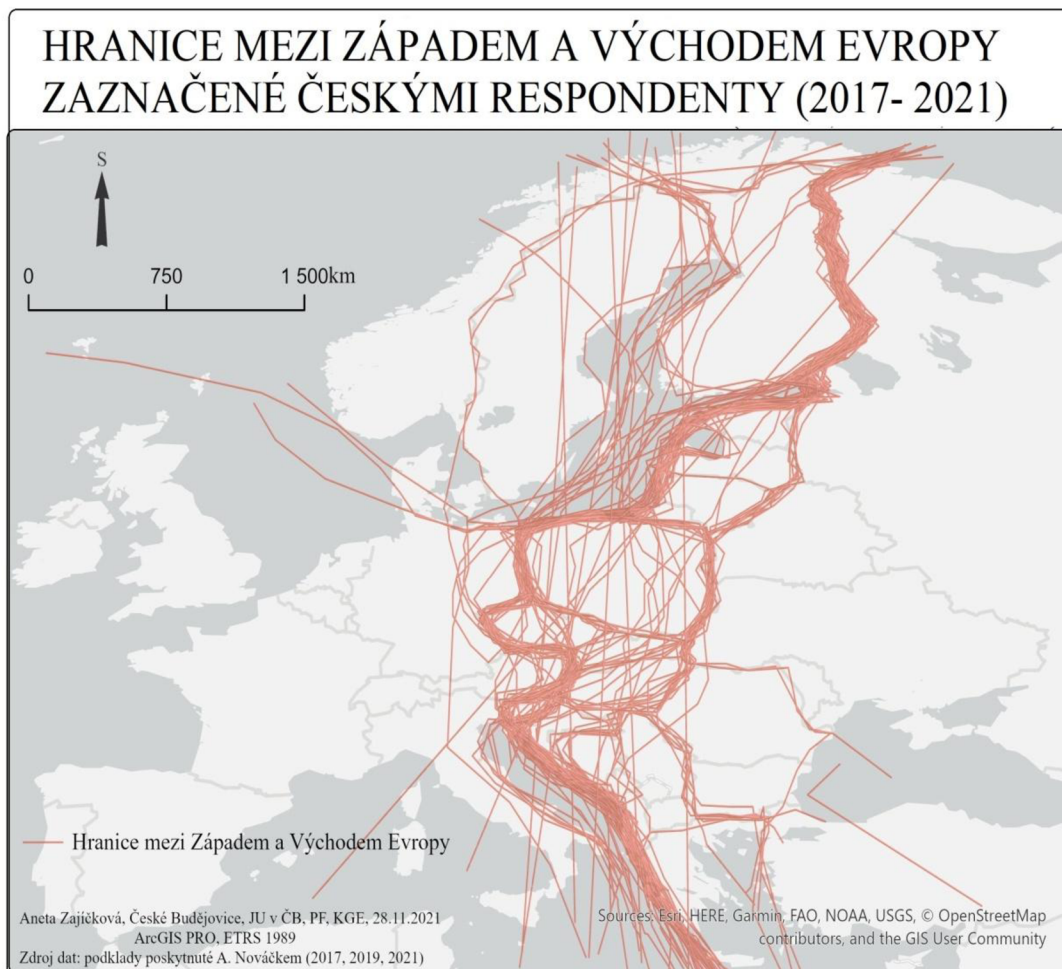

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z FC IMC Krems (2022),
Wirtschaftsuniversität Wien (2022), University of Innsbruck (2022), Johannes Kepler
University Linz (2022) a University of Wien (2022); vlastní zpracování

Při hodnocení mentálních map studentů z Rakouska je zřejmé, že detekovaná hranice je již posunutá do východnější části Evropy. Naprostá většina respondentů vede hranici mezi Západem a Východem po východní administrativní hranici Finska a dále je hranice detekována na východě pobaltských států, či jimi prochází. Dále se táhne přes Polsko na Balkán. Balkánský poloostrov či alespoň jeho větší část řadí většina respondentů z Rakouska k Východu, avšak určité menší množství respondentů vnímá Balkán jako součást západní Evropy. Většina respondentů tedy hranici Západu a Východu vymezuje v pásmu Pobaltských států, Polska a západní části Balkánského poloostrova. K Západu poté dle většinového pohledu bezesporu inklinují severské státy, dále státy západní Evropy, jako jsou Německo či Francie, a ze států střední Evropy se k Západu řadí Rakousko a Česká republika. Některými

ze států Střední Evropy hranice prochází (Polsko, Slovensko a Maďarsko). Celkově tak můžeme většinové vymezení hranice hodnotit jako výrazně posunutě na východ, což nám může dokázat i skutečnost, že jako čistě východní jsou zde označeny státy jako Bělorusko, Ukrajina a Moldavsko, nikoliv státy samotné střední Evropy, kterými hranice často pouze prochází.

Mapa č. 7: Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené českými respondenty (2017 – 2021)

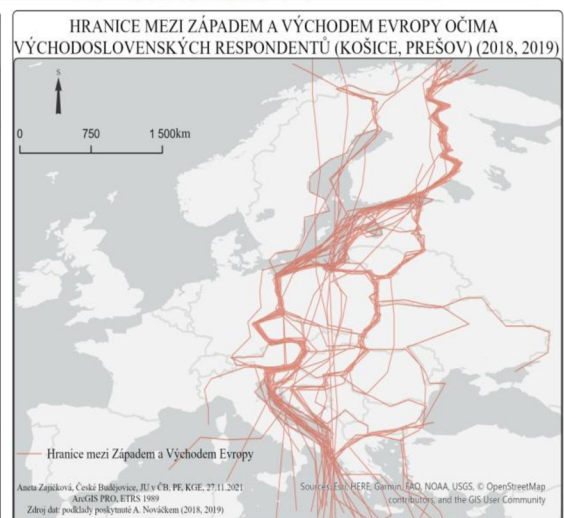
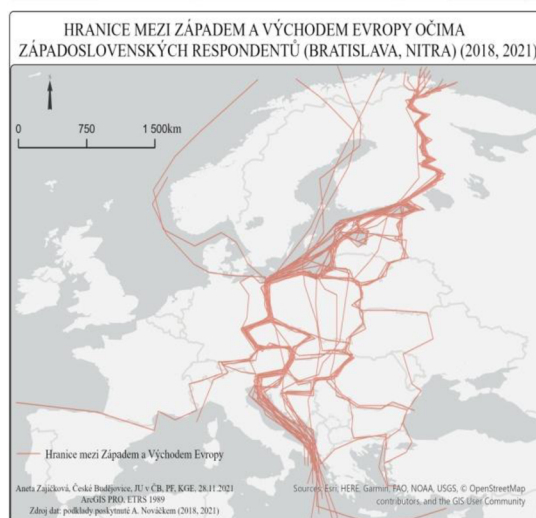
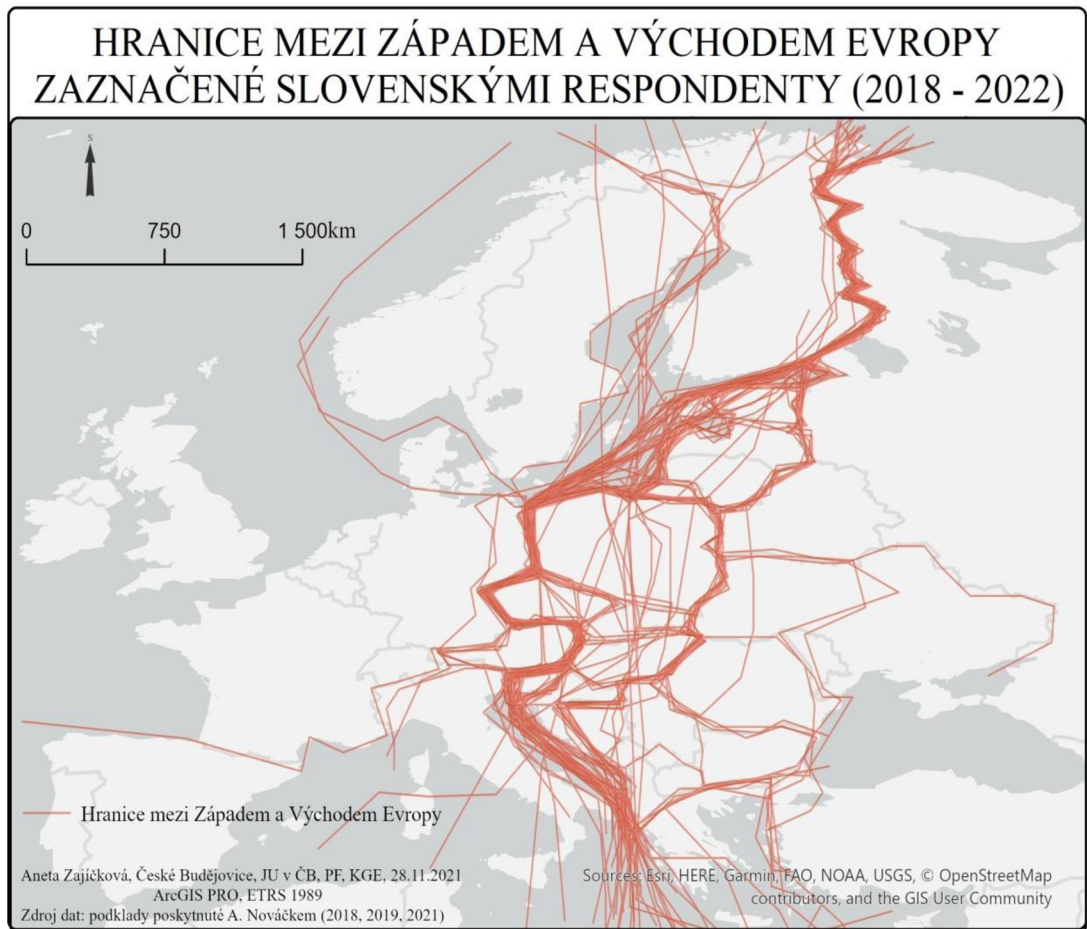
Zdroj: Na základě šetření a mentální map respondentů z Univerzity Karlovy (2017) a Jihočeské university v Českých Budějovicích (2019 - 2021); vlastní zpracování

U studentů z Česka byl poskytnut k dispozici výrazně větší vzorek, než tomu bylo u ostatních zemí. Hlavním důvodem je, že data za Česko byly sesbírány v rámci hned tří dotazníkových šetření, a sice v letech 2017, 2019 a 2021. Při pohledu na výslednou mapu vytvořenou ze všech tří dotazníkových šetření, je shledáno, že studenti hranici mezi Západem a Východem Evropy vymezují ve dvou výraznějších proudech. Prvním a také silnějším proudem je detekce hranice v místech východní administrativní hranice Finska, Německa,

Rakouska, (Slovinska) a Itálie. O něco slabší je vnímání hranice v místech východní administrativní hranice Pobaltských států, Polska, Slovenska, Maďarska, Chorvatska a Itálie, popřípadě Srbska a Řecka. Méně než polovina respondentů poté hranici mezi Západem a Východem vymezila v pásu mezi oběma výše zmíněnými hranicemi, tudíž hranice méně než polovina Čechů prochází skrz Polsko, Slovensko, Rakousko a Chorvatsko. Méně než polovina oslovených českých respondentů také za součást Východu považuje Finsko. Ačkoliv byla hranice Západu a Východu nadpoloviční většinou detekována tak, že k Západu patří ze všech zemí Střední Evropy pouze Rakousko, jedná se o pohled nečekaný. Z tohoto vnímání prostoru Evropy totiž vyplývá, že samotné Česko je součástí Východu.

Česku nejbližším státem je Slovensko, a proto je slovenský pohled na zkoumanou hranici uveden hned v těsném závěsu za tím českým. U Slovenska nastává obdobná situace, jako tomu bylo výše u Německa, a sice že dotazníkové šetření proběhlo zároveň v západní i východní části státu. V západní části Slovenska proběhl výzkum v Nitře a Bratislavě, ve východní části poté dotazníky vyplňovali studenti v Košicích a Prešově.

Mapa č. 8: Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené slovenskými respondenty (2018 – 2022)

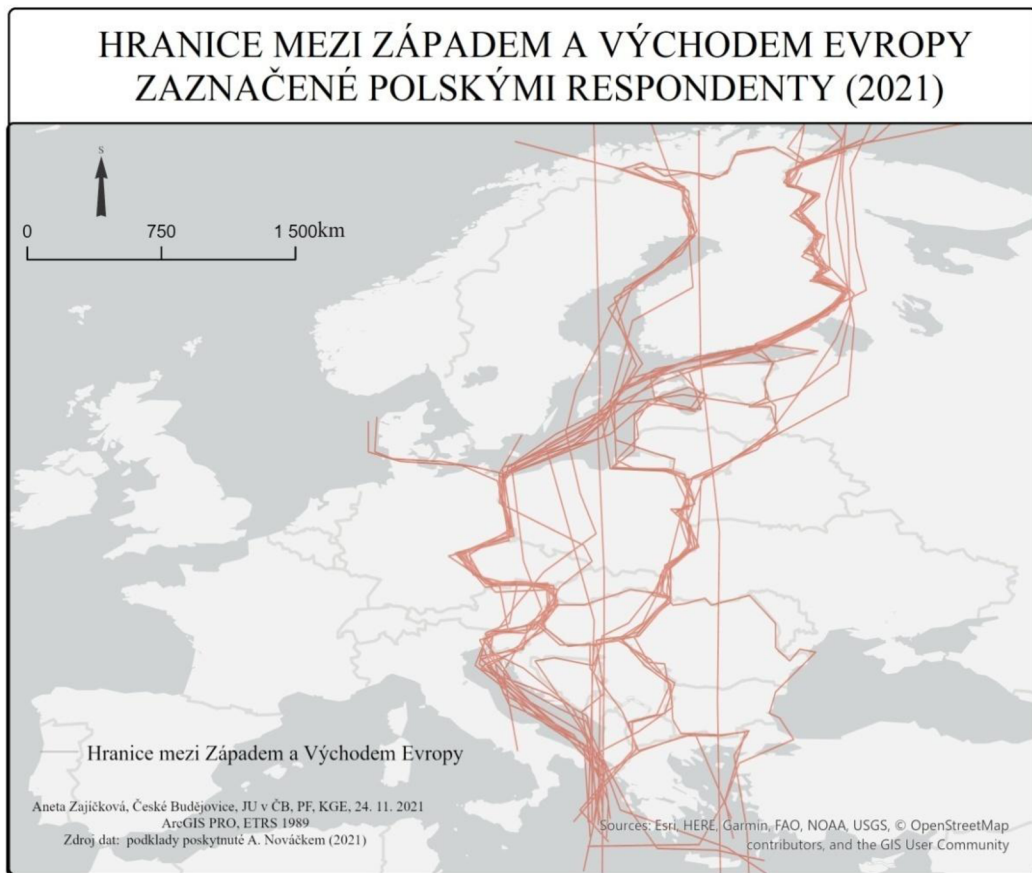
Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z Univerzity Komenského v Bratislavě (2021), Univerzity Konstantina Filozofa v Nitře (2018), Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích (2018), Prešovské univerzity v Prešově (2019); vlastní zpracování

Při hodnocení výsledků za západní i východní Slovensko, můžeme vidět dvě hlavní vymezení hranice mezi Západem a Východem. V prvním případě je hranice opět jako u

několika předchozích států detekována do míst východní administrativní hranice Finska, Německa, Rakouska a Itálie. Dalším čteně zastoupeným pohledem na hranici Západu a Východu je vedení hranice po východní administrativní hranici Finska, Pobaltských států, Polska, Slovenska, Maďarska a Chorvatska, tedy opět pohled, v němž střední Evropa inklinuje k Západu.

Mezi mapami ze západu Slovenska a z východu Slovenska je z hlediska detekce hranice patrných několik odlišností. První z těchto odlišností je skutečnost, že pohled přiřazující střední Evropu jako celek k Západu je výrazněji zastoupený u respondentů z východního Slovenska, u nichž se dokonce vyskytl malý zlomek názorů, že k Západu patří i státy Balkánského poloostrova či Ukrajina. Balkán jako součást Západu vnímá také několik studentů ze západního Slovenska, avšak zde je hranice Západu a Východu posunutá nepatrně více západním směrem. Poslední z výraznějších odlišností je poté zařazení Česka. U studentů ze západního Slovenska se projevuje trend zařazení Česka k Západu. U respondentů z východního Slovenska prochází hranice častěji středem Slovenska a Česká republika je tak jako součást Západu vnímána společně se západní částí Slovenska. Jako důvod této skutečnosti by se nabízelo, že Slováci chápou sami sebe jako součást Východu, hranici mezi Západem a Východem však spatřují v těsné blízkosti sami sebe a jejich poloha je tak spíše na rozhraní obou částí Evropy. S ohledem na jmenované rozdíly je tak hypotéza o odlišnosti vymezení hranice v západní a východní části státu u Slovenska potvrzena.

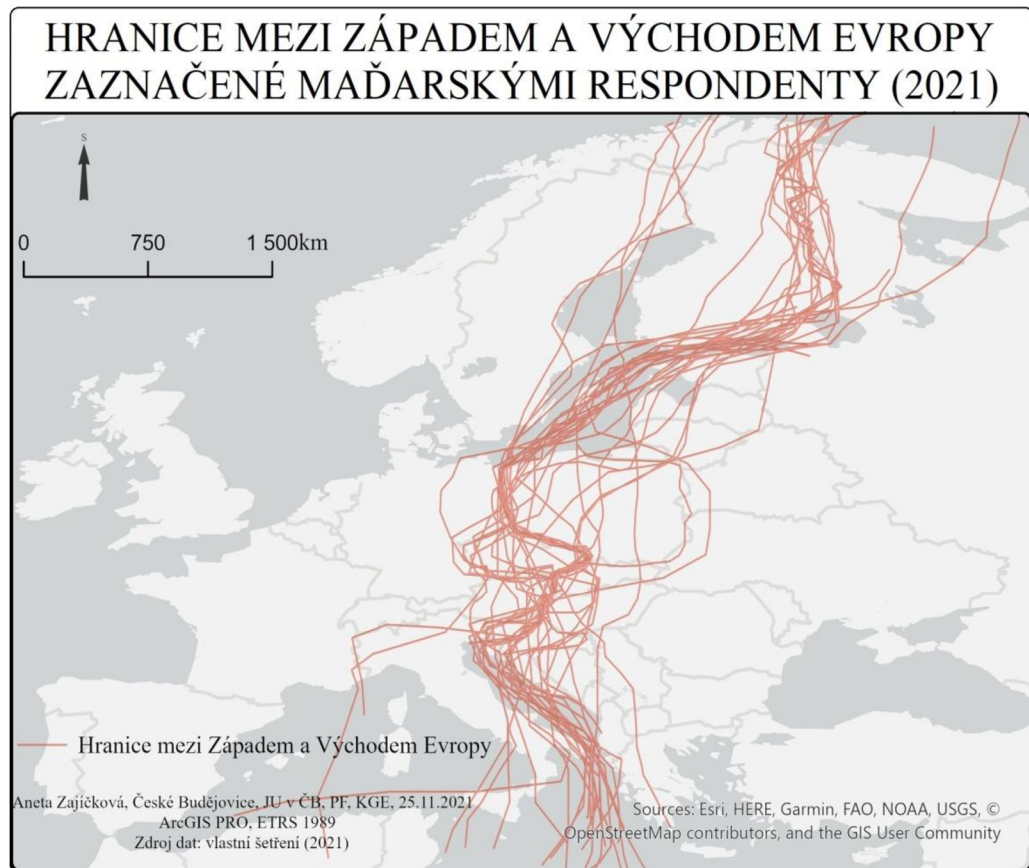
Mapa č. 9: Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené polskými respondenty (2021)

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z University of Krakow (2021); vlastní zpracování

V mentálních mapách respondentů z Polska je patrný obdobný pohled na dualitu Evropy jako u respondentů z předešlých zemí. Nejvýraznější zastoupení je patrné opět u vymezení hranice na východě Finska, Německa, Rakouska a Itálie. Zlomek respondentů vnímá jako součást Východu také Finsko a naopak jako součást Západu Slovinsko, Chorvatsko, Bosnu a Hercegovinu či Srbsko. Mnohem důležitější však je zařazení střední Evropy do konceptu duality. Největší část polských respondentů chápe ze států střední Evropy jako součást Západu pouze Rakousko. Další patrná část respondentů přiřazuje k Západu všechny státy Západu, potažmo sebe samotné. Většinová tendence zařazovat sami sebe jako součást Východu však u Poláků převládá nejspíše z historických a ekonomických důvodů.

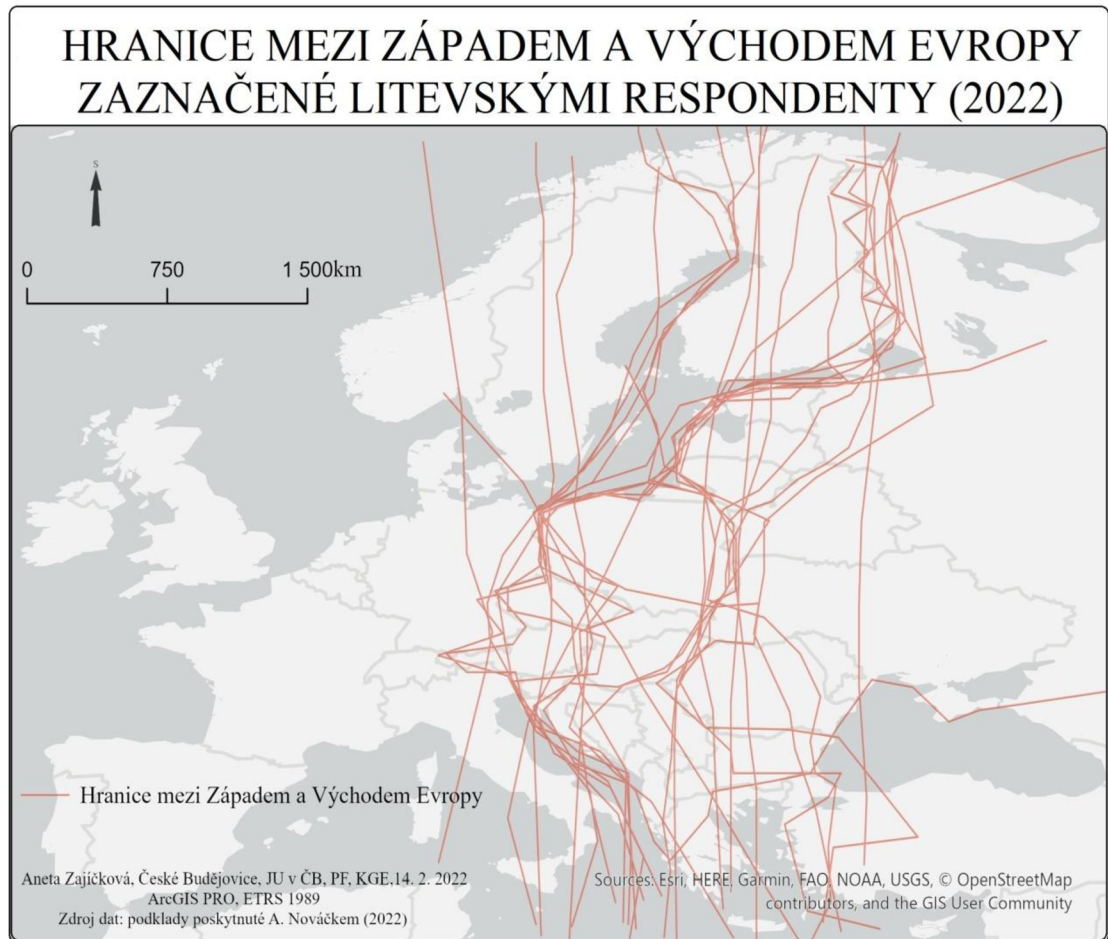
Mapa č. 10: Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené maďarskými respondenty (2021)

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z Eötvös Loránd University (2021); vlastní zpracování

U studentů z Maďarska je patrné posunutí hranice mezi Západem a Východem východnějším směrem. Většina maďarských respondentů detekuje zkoumanou hranici do míst východní administrativní hranice Finska, Německa, Česka, Rakouska a Itálie. K Západu tak vedle typických západoevropských států patří Česká republika a Rakousko, ale objevují se i názory, že k Západu patří část Slovenska, Maďarska či celé Slovinsko. Četné zastoupení má také vnímání Česka, nebo alespoň jeho části, jako součást Východu. Sami sebe Maďaři ve většině případů vnímají jako součást Východu, avšak hranice se většinově přímo shoduje se západní maďarskou administrativní hranicí. Je tedy zřejmé, že Maďaři vymezují hranici Západu a Východu co nejbližší svému území, aby se nacházeli spíše na pomyslném předělu mezi oběma celky. Důkazem, že Maďaři vymezují hranici blízko svého území je také skutečnost, že jako součást Západu vnímají právě Českou republiku.

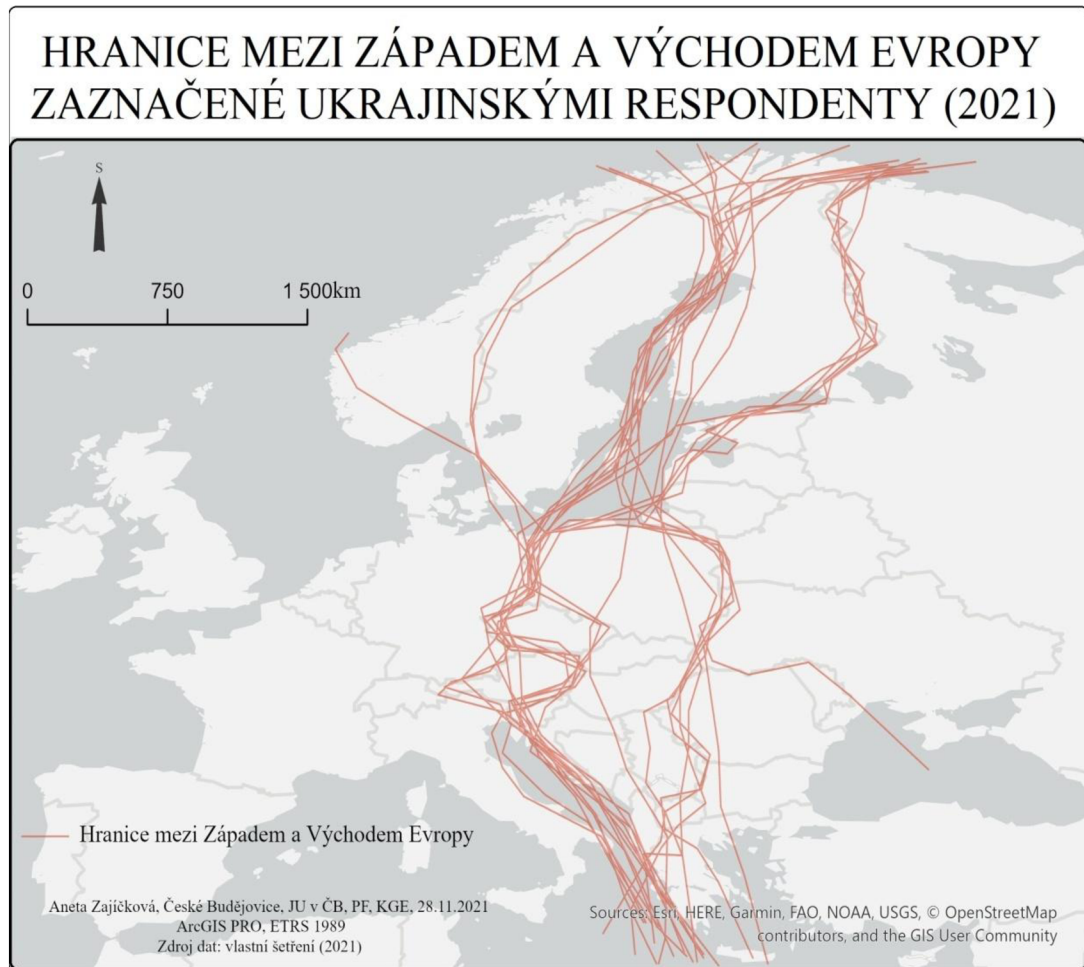
Mapa č. 11: Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené litevskými respondenty (2022)

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z Vytautas Magnus University Kaunas (2022); vlastní zpracování

Vnímání hranice mezi Západem a Východem Evropy se u Litevců dělí na dvě poloviny. U první poloviny prochází hranice mezi Západem a Východem Evropy skrz severské státy, dále pokračuje v okolí východní administrativní Německa a poté je hranice vedena přes Česko, Rakousko a Itálii. Druhá polovina respondentů vede hranici po východní administrativní hranici Finska, Polska, Slovenska, Maďarska a dále hranice protíná Balkánský poloostrov. V několika mentálních mapách se také objevuje zařazení Pobaltských států mezi státy Západu. V mentálních mapách litevských studentů je tedy opět patrný trend vedení hranice mezi Západem a Východem co nejbližší vlastní zemi. Většina Litevců chápe svou vlastní zemi jako součást Východu, avšak hranice je v polovině případů vedena po východní administrativní hranici Polska, tudíž co nejbližší Litvě. Tendence určovat svůj stát jako ležící u pomyslné hranice mezi Západem a Východem se tak potvrdila i u Litvy.

Mapa č. 12: Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené ukrajinskými respondenty (2021)

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z *Kyjevské národní univerzity stavebnictví a architektury (2021)*, *Českého vysokého učení technického (2021)* a *České zemědělské univerzity (2021)*; vlastní zpracování

V mentálních mapách ukrajinských respondentů jasně převládá identifikování hranice mezi Západem a Východem v místě východní administrativní hranice Švédska, Německa, Rakouska a Itálie. Vedení hranice východnějším směrem, které by se zdálo u respondentů z Ukrajiny předvídanější, je zastoupeno méně. Konkrétně vedlo méně respondentů hranici po východní administrativní hranici Finska, Polska, Slovenska, Maďarska, Srbska a Severní Makedonie. Ačkoliv i toto názorové vymezení hranice se v mentálních mapách vyskytuje, nejedná se o naprostou většinu studentů, která zde hranici vnímá. Respondenti, kteří zakreslili hranici Západu a Východu právě v této linii, mají opět tendenci vnímat svůj stát jako určitý předěl mezi Západem a Východem Evropy. Vzhledem ke skutečnosti, že většina respondentů zakreslila hranici západnějším směrem, však nelze předešlé tvrzení aplikovat na respondenty z Ukrajiny jako celek. Důvodem tohoto jevu by však mohl být vybraný vzorek respondentů,

jelikož část Ukrajinců, kteří hranici do mentálních map zakreslovali, nestuduje na Ukrajině, ale v České republice. Právě toto by mohlo mít podstatný vliv na vnímání Západu a Východu.

5. Syntéza a celkové srovnání národních pohledů

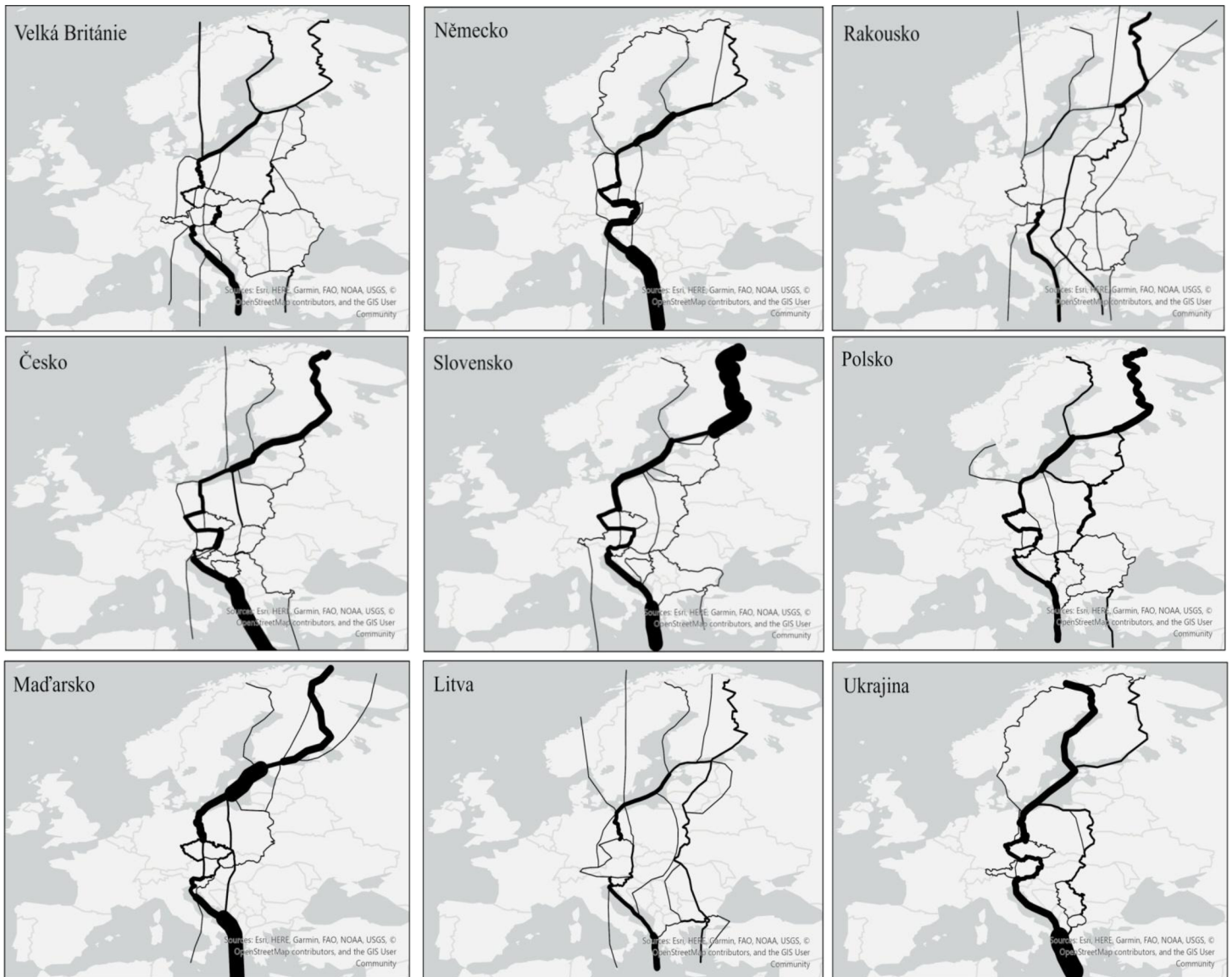
Výsledné porovnání jednotlivých národních pohledů je koncipováno do dvou úrovní. V rámci první z nich je syntéza výsledků provedena pomocí jedné výsledné mapy, v níž jsou zahrnuti respondenti ze všech států současně. Tato metoda je do práce zahrnuta spíše pro identifikaci jednotné hranice mezi Západem a Východem Evropy. Tedy pro zjištění, kde hranici respondenti nejčastěji vymezovali. Pro porovnání národních pohledů je však důležitější spíše úroveň druhá. Na této úrovni je vytvořena jedna výsledná mapa pro každý stát. Národní pohledy jsou zde v rámci syntézy porovnávány. Nejprve budou obě úrovně zobrazeny pomocí liniové metody, v níž je hranice mezi Západem a Východem Evropy identifikovaná v mentálních mapách vymezena pomocí tloušťky linie. Následně bude k identifikaci hranice mezi Západem a Východem i pro porovnání jednotlivých národních pohledů použita metoda polygonová.

Mapa č. 13: Syntéza vymezení hranice mezi Západem a Východem Evropy všemi respondenty
(2014 - 2022)

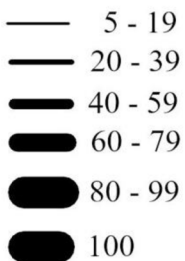
Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z University of Kent (2021), University of Manchester (2021), University of Kassel (2021), University of Passau (2014), FC IMC Krems (2022), Wirtschaftsuniversität Wien (2022), University of Innsbruck (2022), Johannes Kepler University Linz (2022), University of Wien (2022), Univerzity Karlovy (2017), Jihočeské university v Českých Budějovicích (2019 - 2021), Univerzity Komenského v Bratislavě (2021), Univerzity Konstantina Filozofa v Nitře (2018), Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košičích (2018), Prešovské univerzity v Prešově (2019), University of Krakow (2021), Eötvös Loránd University (2021), Vytautas Magnus University of Kaunas (2022), Českého vysokého učení technického (2021), České zemědělské univerzity (2021) a Kyjevské národní univerzity stavebnictví a architektury (2021); vlastní zpracování

Mapa č. 14: Vymezení hranice mezi Západem a Východem Evropy všemi respondenty
(2014 – 2022)

Znázornění hranice
respondenty [%]

0 750 1 500km

Aneta Zajičková, České Budějovice, JU v ČB, PF, KGE, 11. 4. 2022

ArcGIS PRO, ETRS 1989

Zdroj dat: podklady poskytnuté A. Nováčkem (2014 – 2022) a vlastní výzkum (2021 – 2022)

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z University of Kent (2021), University of Manchester (2021), University of Kassel (2021), University of Passau (2014), FC IMC Krems (2022), Wirtschaftsuniversität Wien (2022), University of Innsbruck (2022), Johannes Kepler University Linz (2022), University of Wien

(2022), *Univerzity Karlovy (2017)*, *Jihočeské university v Českých Budějovicích (2019 - 2021)*, *Univerzity Komenského v Bratislavě (2021)*, *Univerzity Konstantina Filozofa v Nitře (2018)*, *Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košičích (2018)*, *Prešovské univerzity v Prešově (2019)*, *University of Krakow (2021)*, *Eötvös Loránd University (2021)*, *Vytautas Magnus University of Kaunas (2022)*, *Českého vysokého učení technického (2021)*, *České zemědělské univerzity (2021)* a *Kyjevské národní univerzity stavebnictví a architektury (2021)*; vlastní zpracování

Při agregaci a zpracovávání mentálních map liniovou metodou vznikly výsledné mapy zobrazující jednotlivé národní pohledy. V těchto výsledných mapách je nalezeno několik výrazných rozdílů v národních pohledech na vedení hranice mezi Západem a Východem Evropy. Prvním z rozdílů je jednotnost ve vymezení hranice v rámci národa. Z tohoto pohledu je jasně viditelné, že nejhomonennější vedení hranice lze nalézt u německých respondentů, u nichž je vyhodnocena více než osmdesátiprocentní shoda ve vymezení hranice. Více než osmdesát procent německých respondentů tak hranici Západu a Východu vidí na východní hranici Německa, Rakouska a Itálie. Zmiňovaná homogenita může mít v případě Německa hned několik vysvětlení. Prvním je samotná poloha Německa jako země nacházející se čistě v západní části Evropy. Němci tak mohou sami sebe vnímat jako čistě západní zemi, avšak země Střední Evropy, které mají ve své těsné blízkosti, již řadí do částí východní. Dalšími vysvětlení jsou pak historický a historicko-politický kontext. Německo je země, již v minulosti rozdělovala železná opona na dvě části, přičemž výzkum probíhal ve městech bývalého západního, a tudíž již tehdy plně demokratického Německa. Němečtí respondenti tak mohou i z tohoto důvodu jako součást Východu jednotně vidět právě státy, které se v minulosti nacházely na východní straně železné opony.

U žádného z jiných států poté nebyla tak velká homogenita názorů, jako v případě Německa nalezena. Oproti tomu velkou roztržitost a nejednotný pohled na vedení hranice mezi Západem a Východem je viditelný u britských či slovenských respondentů, u nichž je, vedla hlavních výrazných linií, viditelné také určité množství linií vyznačených ani ne dvaceti procenty respondentů.

Co se samotného vedení hranice mezi Západem a Východem Evropy týče, hlavní příčinou rozdílů je poloha států, která nejvíce determinuje vnímání prostoru. Můžeme tak vidět velkou shodu ve vnímání hranice u států Střední Evropy, především pak potažmo států bývalého východního bloku, jelikož Rakousko vykazuje určité odlišnosti od ostatních států Střední Evropy. S výjimkou Rakouska by však státy Střední Evropy mohly být uvedeny v rámci jedné kategorie, a sice jako státy, v nichž respondenti hranici Západu a Východu vnímají většinou na východní administrativní hranici Finska, Německa, Rakouska a Itálie. Toto tvrzení je patrné u českých, slovenských, polských a maďarských respondentů.

V případě Rakouska není toto vymezení převažující a hranice je většinou vymežována více na Východ a západním směrem se poté hranice více stáčí až na jižní hranici Slovenska, kde poté vede po východní hranici s Rakouskem, což opět dokumentuje již v předchozích kapitolách zmiňované přitahování hranice Západu a Východu do blízkosti území svého státu. Z logického hlediska by mohlo být předpokládáno, že Velká Británie a Německo budou v rámci náhledu na danou problematiku řazeny do jedné kategorie právě z důvodu polohy v čistě západní části Evropy. Prakticky je však do jedné kategorie zařadit nelze. Homogenita vnímání hranice mezi Západem a Východem Evropy u německých respondentů byla již vysvětlena výše, u Britů však tak velkou názorovou homogenitu hledat nemůžeme. Jedním z možných důvodů proč britští respondenti vidí hranici Západu a Východu odlišně může být jejich ostrovní poloha, a tudíž jakási odlehlost od pevninské Evropy. Poloha Velké Británie předurčuje jistou názorovou rozmanitost, jelikož se nenachází přímo v centru dění, tedy blízko pomyslné hranice mezi Západem a Východem Evropy.

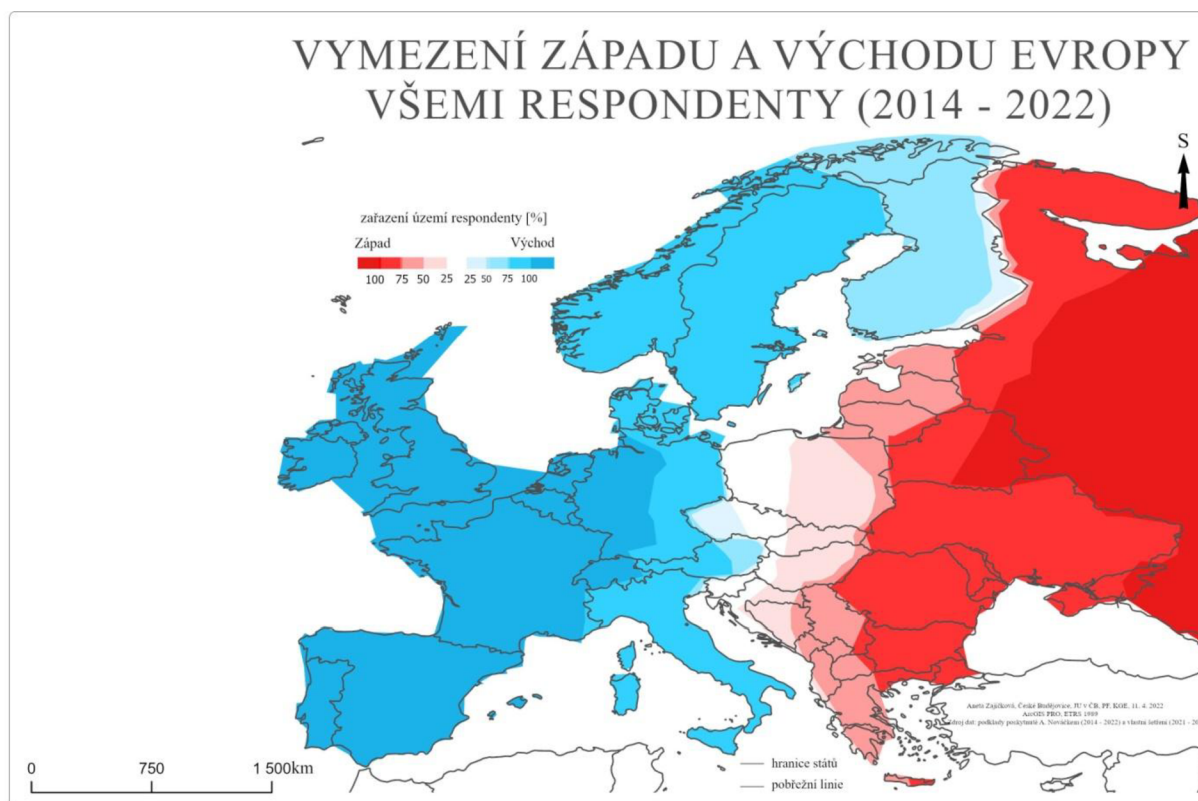
Další nabízející se kategorií je dvojice států východní Evropy. Jedná se o Litvu a Ukrajinu. Vymezení hranice respondenty z obou zemí je přibližně podobné, s jedním signifikantním rozdílem, a sice se zařazením Polska. Zatímco Litevští respondenti vedou hranici většinou tak, že polské území přiřazují k Západu, respondenti z Ukrajiny vymezují většinou hranici shodně s respondenty z většiny států střední Evropy. Jedním z nabízejících se důvodů je, že Litva byla v minulosti součástí Sovětského svazu. V současné době se tak může pro Litevce jako důležité jevit odlišit se od Ruska a hranici mezi Západem a Východem tak vést co nejbližší svému území, čemuž je Polsko nejbližší. U Ukrajiny je situace poměrně rozdílná. Jedná se sice také o bývalý stát Sovětského svazu, avšak tento stát leží z geografického hlediska již tak východně, že pokud by Ukrajinští respondenti zařadili sami sebe jako součást Západu, spadala by téměř celá Evropa na Západ a hledání hranice mezi Západem a Východem Evropy by tak postrádalo svou podstatu. Z historického hlediska je Ukrajina s Ruskem velice spjata, a tudíž se Ukrajinci z historického i kulturního hlediska chápou jako tradiční součást Východu a neprojevuje se u nich tak tendence vztahovat hranici mezi Západem a Východem do blízkosti svého území. U obou států však lze spatřit tendenci posunutí hranice jihovýchodním směrem, je zde totiž patrná silnější linie řadící mnohé státy Balkánu k Západu.

U téměř všech států je patrné stejné rozdělení Skandinávie, a sice přiřazují státy Skandinávie k Západu. Výjimku tvoří Ukrajina a Velká Británie, u nichž jsou důvody odlišného vnímání prostoru zmiňovány výše. Důležitějším aspektem, než vedení hranice Skandinávským poloostrovem jsou shody a rozdíly ve vedení hranice středem Evropy. Zde

jednoznačně převládá vidina hranice mezi Západem a Východem na západní administrativní hranici Německa, Rakouska a Itálie. Hranici mezi Západem a Východem na tomto místě vidí téměř u všech států více než šedesát procent respondentů. Důvod vymezení hranice mezi Západem a Východem velkým procentem respondentů právě v této linii může být zcela jistě odůvodněn historickým a politickým kontextem, jelikož přibližně tímto územím vedla v minulosti železná opona, což bylo již v rámci vysvětlení vnímání dané hranice Středoevropy vysvětleno výše. Vnímání hranice v popisované linii není většinově vyznačeno pouze respondenty Velké Británie, Rakouska, Maďarska a Litvy, u nichž se většinově vymezená hranice rozděluje u České republiky, kteří respondenti považují za součást Západu (případ Maďarska a Velká Británie), či je hledaná hranice vedena více východním směrem. Například v případě Maďarska můžeme značný proud vedení hranice Západu a Východu po východní administrativní hranici Česka vysvětlit opět tím, že respondenti vnímají hranici co nejbližší území svého vlastního státu. Velmi zajímavé je vnímání hranice mezi Západem a Východem Evropy rakouskými respondenty. Rakušané, ačkoliv se jedná o stát Střední Evropy, nevidí předěl mezi Západem a Východem v místě bývalé železné opony, ale hranici vedou Rakušané většinově po východní administrativní hranici Finska, Pobaltských států, Polska, Slovenska (od něhož se určitý proud odklání k východní administrativní hranici Rakouska) a déle je hranice vedena napříč Balkánem. Jednou z možných příčin tohoto vymezení Západu a Východu může být právě historická příslušnost k zemím západního bloku, s čehož by mohlo být usouzeno, že železná opona není v Rakušanech tak silně zakořeněna a nehraje pro je tak významnou roli jako pro ostatní státy Střední Evropy.

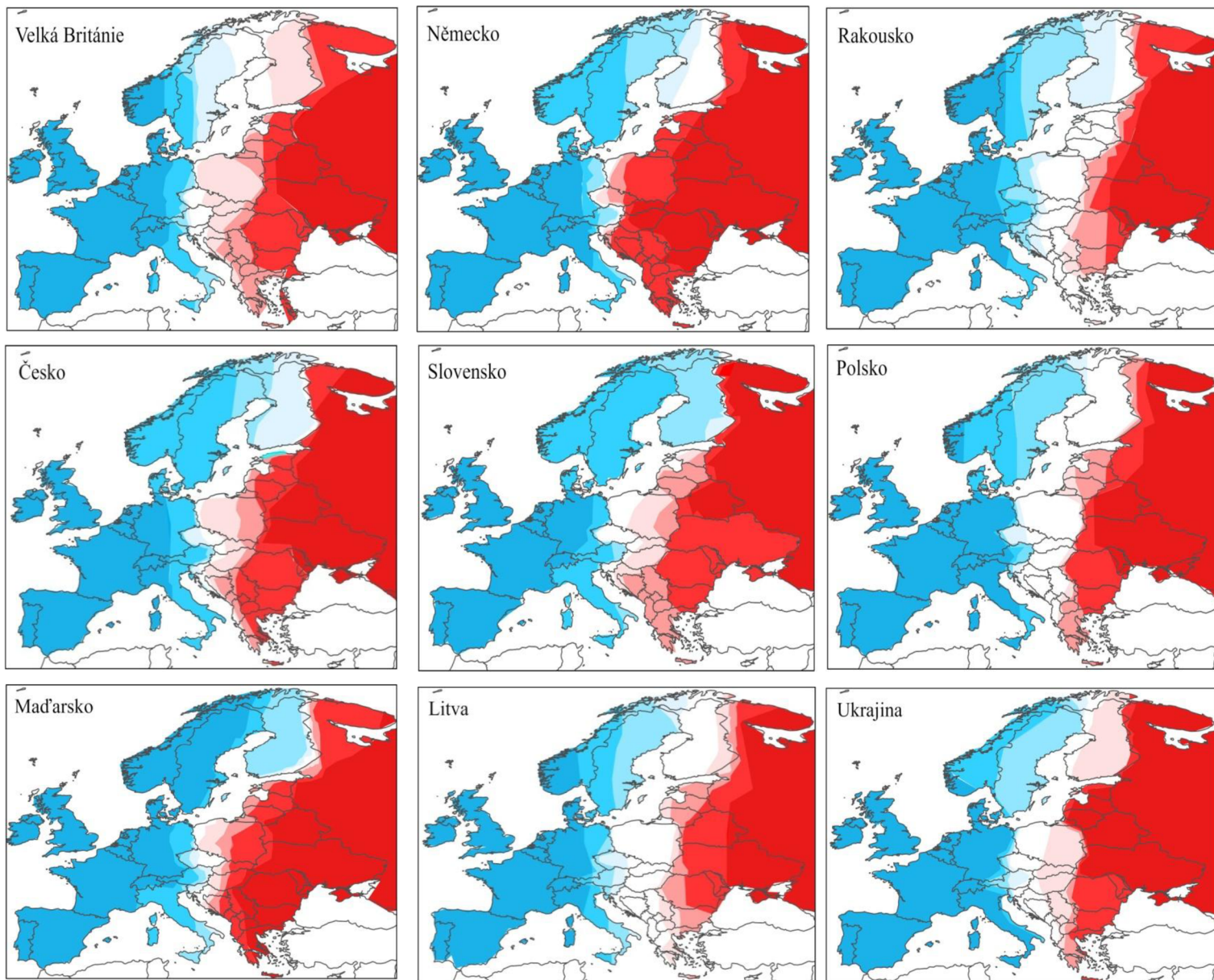
Druhým použitým způsobem agregace a zobrazení map je pomocí polygonové metody.

Mapa č. 15: Syntéza vymezení Západu a Východu Evropy všemi respondenty (2014 – 2022)

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z University of Kent (2021), University of Manchester (2021), University of Kassel (2021), University of Passau (2014), FC IMC Krems (2022), Wirtschaftsuniversität Wien (2022), University of Innsbruck (2022), Johannes Kepler University Linz (2022), University of Wien (2022), Univerzity Karlovy (2017), Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (2019 - 2021), Univerzity Komenského v Bratislavě (2021), Univerzity Konstantina Filozofa v Nitře (2018), Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích (2018), Prešovské univerzity v Prešově (2019), University of Krakow (2021), Eötvös Loránd University (2021), Vytautas Magnus University of Kaunas (2022), Českého vysokého učení technického (2021), České zemědělské univerzity (2021) a Kyjevské národní univerzity stavebnictví a architektury (2021); vlastní zpracování

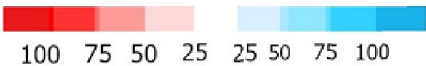
Mapa č. 16: Vymezení Západu a Východu Evropy všemi respondenty (2014 – 2022)

zařazení území respondenty [%]

Západ

Východ

— hranice států
— pobřežní linie

0 750 1 500km

Aneta Zajíčková, České Budějovice, JU v ČB, PF, KGE, 11. 4.

2022

ArcGIS PRO, ETRS 1989

Zdroj dat: podklady poskytnuté A. Nováčkem (2014 – 2022) a vlastní výzkum (2021 – 2022)

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z University of Kent (2021), University of Manchester (2021), University of Kassel (2021), University of Passau (2014), FC IMC Krems (2022), Wirtschaftsuniversität Wien (2022), University of Innsbruck (2022), Johannes Kepler University Linz (2022), University of Wien (2022), Univerzity Karlovy (2017), Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (2019 - 2021), Univerzity Komenského v Bratislavě (2021), Univerzity Konstantina Filozofa v Nitře (2018), Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích (2018), Prešovské univerzity v Prešově (2019), University of Krakow (2021), Eötvös Loránd University (2021), Vytautas Magnus University of Kaunas (2022), Českého vysokého učení technického (2021), České zemědělské univerzity (2021) a Kyjevské národní univerzity stavebnictví a architektury (2021); vlastní zpracování

Při pohledu na mapy zpracované polygonovou metodou vidíme hranici mezi Západem a Východem Evropy zobrazenou jako bílý předělový prostor mezi Evropou západní (zobrazena modrou barvou) a Evropou východní (zobrazena červenou barvou). Vidíme, že u některých národních pohledů je předělová zóna širší, zatímco u jiných je přechodová zóna tenčí. Tato rozdílnost je dána především velikostí reprezentativního vzorku, tedy počtem respondentů, daného národa. Při agregaci map bylo totiž zjištěno, že čím více respondentů zastupuje daný národní pohled, tím je předělová bílá zóna Západu a Východu tenčí. I přes tento nedostatek však mají zpracované mapy reprezentativní a o daném národním pohledu jsou vypovídající.

Při komparaci mentálních map zpracovaných polygonovou metodou je dosaženo několika pravidelností, které metodou liniovou odhalené nebyly. Prvním z nich je kategorie států čistě západní Evropy, tedy Velké Británie a Německa. Při komparaci map zpracovaných liniovou metodou zobrazení bylo zcela vyloučeno zařazení těchto dvou států do jednotné kategorie, jelikož Velká Británie nebyla ve vymezení hledané hranice zcela homogenní a zařadit ji tak do jakékoli kategorie nebylo možné. Naopak polygonová metoda zpracování map ukázala, že Velká Británie a Německo do jedné kategorie patří. U obou národních pohledů je přechodová bílá zóna mezi Západem a Východem Evropy vedena velmi obdobně, tedy je tažena po hranici Německa, západem Česka, východem Rakouska a dále přechází do Středozemního moře, kde odděluje Itálii jako součást Západu a balkánské země jako součást Východu. Samozřejmě i u map těchto dvou národních pohledů jsou viditelné rozdíly vycházející z velké homogenity názorů britských respondentů, čímž je především vymezení Východu u Britů, kdy je patrné, že Polsko jako součást Východu považuje menší procento respondentů než je tomu u respondentů německých, avšak důležitá hranice mezi oběma částmi Evropy, tedy bílá zóna je zde téměř shodná. Velice podobných názorů na vymezení hranice Západu a Východu byli u liniové metody středoevropští respondenti. U polygonové metody zpracování je možné tuto kategorii ponechat, avšak je zde nutné uvedení několika specifických jednotlivých států. U polygonové metody je na první pohled zřetelnější přitahování si pomyslné hranice Západu a Východu do blízkosti území svého státu. I zde se tedy opět uplatňuje lokalizační faktor států jako klíčový. Jako čistě hraniční stát vidí sami sebe dle zjištěných výsledků Poláci. Nabízejícím se vysvětlením jsou státy, které s Polskem sousedí. Poláci si v kontextu svých sousedů mohou jistě uvědomovat, že státy západním směrem mají lepší ekonomické postavení a jsou to státy vyspělejší. Naopak státy směrem na východ od Polska, jako je Bělorusko či Ukrajina jsou státy chudší, což může zcela jistě vést k označení samy sebe jako přechodu mezi těmito dvěma částmi Evropy. Tendenci, vymežovat hledanou hranici východně od svého státu, a přiřazovat tak celé či většinu svého území

k Západu, lze spatřit u Rakouska a Česka. U Rakouska, jakožto vyspělejšího státu, řadí se i v období druhé poloviny dvacátého století k Západu, je patrná větší diferenciaci sebe sama od hranice mezi Západem a Východem a předělová bílá zóna se tak nenachází přímo na hranici státu, ale až na samotném území Slovenska. U Česka již zmiňovaná diferenciaci nalezena není. Čeští respondenti se většinou sice řadí k Západu, avšak hranice je již vedena po východě státu. U českých respondentů se tak mísí vědomí své ekonomické vyspělosti (přirazení většiny území k Západu), ale také vědomí toho, že v minulosti spadala země do východní části Evropy a od pomyslné hranice se tak Češi ani v současnosti nemohou zcela diferencovat.

Velká Británie, Německo, Rakousko a Česko, které řadí sebe, nebo v případě Česka alespoň většinu svého území k Západu. Druhou kategorií jsou státy, které samy sebe řadí k Východu. Ze států střední Evropy se jedná o Slovensko a Maďarsko. U obou států však lze však opět nalézt úkaz, související s jejich lokalizací. Oba státy vymezují hranici mezi Západem a Východem Evropy velmi podobně, a sice tak, že kopíruje jejich západní hranici, z čehož plyne, že oba státy se nejspíše vnímají jako méně vyspělé, avšak cítí, že k vyspělejším západním státům mají velmi blízko. Tuto skutečnost můžeme vidět na příkladě Slovenska, jehož respondenti řadí západní část svého státu na pomyslnou hranici a pouze východ státu přiřazují k Východu.

Sklony respondentů daných národností vést hranici mezi Západem a Východem Evropy co nejbližší území svého státu, potvrdila polygonová metoda i u Litevců. U litevských respondentů je tato skutečnost dobře vidět na zařazení Kaliningradské oblasti. Litva, jakožto stát s Kaliningradem sousedící řadí oblast Kaliningradu na pomyslnou hranici mezi Západem a Východem. Toto je úkaz, který je v rámci ostatních států, v nichž probíhal výzkum vidění pouze u Rakouska, u něhož jsou důvody posunutí hranice východním směrem vysvětleny již výše. U litevských respondentů je však právě z tohoto důvodu opět viditelné, že ačkoliv chápou sami sebe jakou stát Východu, cítí, že mají k Západu velice blízko a hranici tak vymezují co nejbližší svému území, přesně tak, jako tomu bylo v případě Slovenska a Maďarska. Oproti tomu úplně jiný pohled na problematiku mají ukrajinští respondenti. Ti řadí jako na hranici mezi Západem a Východem Evropy mimo jiné část Polska, Česko nebo Chorvatsko. Ač se to zdá nepravděpodobné, můžeme z jednoho důvodu zařadit Ukrajinu do jedné kategorie s Velkou Británií. Stejně jako je Velká Británie čistě západoevropským státem, je Ukrajina čistě východoevropským státem. Respondenti obou zemí tedy mají tedy předpoklady vidět danou problematiku mnohem méně subjektivněji než oslovení respondenti v ostatních zemích. Jelikož nejsou přímo v centru dění a získávají tak větší nadhled. Nemají

potřebu si danou hranici přitahovat ke svému území, ale spíše se zamýšlejí nad celým prostorem Evropy bez ohledu na svůj stát, což se nám potvrdilo i u liniové metody zpracování.

Důležitou součástí jsou bezesporu také báze, na jejichž základě respondenti hranici mezi Západem a Východem Evropy v mentálních mapách vymezovali. Báze, na nichž respondenti zkoumanou hranici vidí, jsou za jednotlivé národní pohledy uvedeny v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2: Báze, na jejichž základě respondenti hranici mezi Západem a Východem Evropy vymezili (2014 – 2022)

státy/báze vymezení duality [%]	geografická	kulturní	přírodní	historická	ekonomická	komplexní	jiná	neuveдено
Velká Británie	3,1 %	12,5 %	6,3 %	12,5 %	15,6 %	3,1 %	37,5 %	9,3 %
Německo	5,5 %	8,3 %	2,7 %	8,3 %	13,9 %	5,6 %	11,1 %	44,4 %
Rakousko	4,2 %	8,3 %	8,3 %	8,3 %	33,3 %	0 %	37,5 %	0 %
Česko	0 %	3,4 %	2,3 %	9,1 %	4,5 %	13,6 %	11,4 %	55,7 %
Slovensko	1,5 %	1,5 %	0 %	2,9 %	33,8 %	8,8 %	11,8 %	39,7 %
Polsko	0 %	12%	4 %	8 %	32 %	24 %	12 %	8 %
Maďarsko	0 %	16,1 %	3,2 %	9,7 %	22,6 %	36,4 %	3,2 %	9,7 %
Litva	0 %	16 %	28 %	12 %	8 %	32 %	0 %	4 %
Ukrajina	13 %	17,4 %	13 %	8,7 %	4,3 %	21,7 %	13 %	8,7 %

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z University of Kent (2021), University of Manchester (2021), University of Kassel (2021), University of Passau (2014), FC IMC Krems (2022), Wirtschaftsuniversität Wien (2022), University of Innsbruck (2022), Johannes Kepler University Linz (2022), University of Wien (2022), Univerzity Karlovy (2017), Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (2019 - 2021), Univerzity Komenského v Bratislavě (2021), Univerzity Konstantina Filozofa v Nitře (2018), Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích (2018), Prešovské univerzity v Prešově (2019), University of Krakow (2021), Eötvös Loránd University (2021), Vytautas Magnus University of Kaunas (2022), Českého vysokého učení technického (2021), České zemědělské univerzity (2021) a Kyjevské národní univerzity stavebnictví a architektury (2021); vlastní zpracování

Z tabulky č. 2 je patrné, že nejfrekventovanější bází, je báze ekonomická. Právě na základě tohoto ukazatele je zřejmé, že většina respondentů chápe Západ jako vyspělejší a rozvinutější část Evropy, zatímco Východ jako chudší a zaostalejší. Další velmi častou bází je báze označená jako jiné a následuje báze komplexní. Z těchto zjištění můžeme vidět, že respondenti se většinou nerozhodují většinou ani tak podle určitých kritérií, s výjimkou kritéria ekonomického, jako spíše podle celkového povědomí o regionu, tedy vyznačují hranici mezi Západem a Východem Evropy na bázi komplexní. Mezi často udávané faktory ve skupině jiné patřilo především vymezení daného území podle vlastního pocitu a podvědomého vnímání regionů.

5. Závěr

Mentální mapy jsou občas opomínaným, avšak v mnoha případech užitečným geografickým nástrojem se značnou vypovídací hodnotou. Na předchozích stranách lze nalézt důkazy o přínosu mentálních map nejen v odborné literatuře, ale vypovídací schopnost mentálních map je ověřena také provedeným průzkumem. Využitím mentálních map bylo i v rámci této práce dokázáno, že percepce prostoru je zcela individuální záležitostí a je hodně ovlivněna psychologickou stránkou. Ani percepce prostoru Evropy není výjimkou. Ačkoliv je Evropa již od dávných dob dualizována, ať už na základě ekonomickém, kulturním či politickém, na předchozích stránkách je dokázáno, že i dělení evropského prostoru na Západ a Východ je věcí značně subjektivní. O skutečnosti, že rozdělení Evropy jakousi pomyslnou hranicí na Západ a Východ je věcí značně subjektivní, i když založenou na daných objektivních aspektech, se lze přesvědčit v první části práce, která je věnovaná teoretickým východiskům. Mísení subjektivity a objektivity zde lze podložit odlišným vymezením hranice mezi Západem a Východem Evropy u jednotlivých autorů odborné literatury. Za účelem názorné ukázky odlišností i u autorů odborné literatury vznikla mapa č. 1 (s. 15), na níž bylo již v první části práce ukázáno, že někteří autoři vnímají danou hranici západněji tak, že střední Evropu přiřazují k Východu, až po autory, kteří hranici posunuli výrazně na východněji a k Západu je v jednom případě řazena také Ukrajina.

Práce je koncipována na subjektivitě percepce prostoru, což je také důvod, proč je dotazník, jehož hlavním cílem je zjištění rozdílů ve vnímání hranice vybranými evropskými národy, koncipován do podoby mentální mapy. Mentální mapy jsou vyplněné respondenty z devíti vybraných evropských zemí s důrazem na státy střední Evropy. Konkrétně se jedná o respondenty z Velké Británie, Německa, Rakouska, Česka, Slovenska, Polska, Maďarska, Litvy a Ukrajiny. Do mentálních map respondenti vyznačovali, kde oni sami vnímají hranici mezi Západem a Východem Evropy a na jaké bázi hledanou hranici vidí. Sesbíraná data jsou dále analyzována a interpretována. K interpretaci posloužila pro potřeby práce liniová metoda, kdy pomocí tloušťka linie odpovídala procentní shodě ve vedení hranice respondenty a metoda polygonová, v níž je vyznačena procentuální shoda ve vymezení Západu a Východu respondenty.

Hlavním zjištěním při analýze a interpretaci výsledků je, že hlavním determinantem, ovlivňujícím vnímání polohy hranice mezi Západem a Východem je poloha státu, z něhož respondenti pochází. Právě na základě polohy států lze vidět určité pravidelnosti v percepci hranice mezi Západem a Východem Evropy u zemí střední Evropy, které byly v minulosti součástí socialistického bloku. U respondentů z těchto zemí se objevuje značná tendence

vymezovat hranici duality v místě, kde je v minulosti přibližně dělila železná opona od západního bloku, tudíž na východní administrativní hranici Německa, Rakouska a Itálie. S identifikací hledané imaginární hranice zde se většinově shodují i němečtí respondenti. Jiné země se stoprocentně do kategorií zařadit nepodařilo, dalo by se pouze tvrdit, že u Rakouska, Litvy a Ukrajiny se objevují tendence vedení hranice východnějším směrem. U jednotlivých států si lze také všimnout snahy o přitahování hranice mezi Západem a Východem co nejbliže svému území, například u Polka je významná shoda u vedení hranice po polské východní administrativní hranice či lze jako důkaz použít Maďarsko, je ze všech zemí Střední Evropy největší tendence přiřazovat k Západu i Česko, což znamená také celkové větší posunutí hledané hranice k Maďarsku.

K popsáním dosaženým výsledkům vede dlouhá cesta, na jejímž začátku stojí jasné a klíčové uvědomění si cílů, kterých by se mělo dosáhnout. Na úplném počátku těchto konkrétních výsledků stojí tři cíle. V průběhu vzniku této práce se je naplnilo podařit všechny. Prvním z cílů je sběr dotazníků od respondentů. Druhým z cílů je uspořádání výzkumu v co největším množství států Evropy, s tím, že budou zahrnuty všechny státy střední Evropy a alespoň jeden stát z Evropy západní a jeden stát z Evropy východní. Oba dva cíle se podařilo naplnit, jelikož výzkum proběhl v celkem devíti zemích Evropy s tím, že středoevropské země byly pokryty všechny, ze západních států poté byla vybrána Velká Británie a Německo, z Evropy východní poté Litva a Ukrajina. Třetím a rovněž splněným cílem je výsledná interpretace výsledků, v rámci níž byly mimo jiné uvedeny hlavní příčiny rozlišného vnímání hranice mezi Západem a Východem Evropy odlišnými národnostmi.

Vedle cílů práce bylo do práce vstupováno se čtyřmi hypotézami. První hypotéza byla v práci ověřena pouze z poloviny. Je pravdou, že se u mnoha států projevuje tendence vést hranici mezi Západem a Východem Evropy územím svého státu či po své administrativní hranici. Tato skutečnost ovšem neplatí pro Velkou Británii a Ukrajinu. Také u Rakouska by se s tímto tvrzením pouze na základě polygonové metody dalo polemizovat. Oproti tomu součástí hypotézy bylo tvrzení, že státy střední Evropy se budou ve vymezení hranice mezi Západem a Východem velmi shodovat. Toto tvrzení se zcela potvrdilo, ovšem tvrzení o největší odlišnosti mezi Velkou Británií a Ukrajinou se ukázalo jako chybné.

Druhá hypotéza práce je založena na tvrzení, že rozdíly ve vnímání hranice mezi Západem a Východem Evropy jsou i v rámci jednotlivých států mezi městy. Tato hypotéza byla ověřována u Německa a u Slovenska. Zkoumání rozdílů mezi městy proběhlo pouze v rámci analýzy, jelikož v syntetické části byly zpracovávány výsledky za celé národní pohledy a byl zde kladen důraz hlavně na komparaci národních pohledů. Hypotéza byla

vyvrácena v případě Německa, kde se rozdíly mezi městy nepotvrdily. Problémem zde však může být, že průzkum probíhal ve dvou městech bývalého západního Německa a jednotlivá města byla určena jako západní a východní pouze na základě geografické polohy. Jiná situace je poté u Slovenska, u něhož se rozdíly mezi městy potvrdily a ve městech v západní části Slovenska vedli respondenti hranici západnějším směrem než respondenti z měst východního Slovenska.

Třetí hypotéza je založena na tvrzení, že národy mají tendenci přiřazovat své území či alespoň jeho větší část k Západu. Hypotéza je potvrzena u Velké Británie, Německa, Rakouska a Česka. U ostatních států je však daná hypotéza vyvrácena. Poslední hypotéza se váže k syntéze všech národních pohledů. Dle této hypotézy patří k Východu státy na Východ od administrativní hranice Finska, Litvy, Lotyšska, Estonska, (Kaliningradu), Polska, Slovenska, Maďarska, Slovinska a Řecka. Tato hypotéza je v rámci práce zcela vyvrácena. Území většiny jmenovaných států totiž spadá buď k Východu, nebo je součástí hledané hranice.

Při zamyšlení se nad přínosy této práce může každý z čtenářů dojít k odlišným závěrům. Obecně může být tvrzeno, že práce přinesla nové poznatky o dělení prostoru Evropy na dva makroregiony. Přínosem práce je v první řadě získání dat o percepci prostoru Evropy a zjištění odlišností mezi jednotlivými národními pohledy. Dalším z přínosů je samotné zjištění názorů na vedení hranice se všemi odlišnostmi i shodami mezi respondenty. Tyto skutečnosti jsou považovány za přínosy i přes to, že si autorka práce uvědomuje relativnost výsledků, která je způsobena specifickým vzorkem respondentů. Reprezentativní vzorek je složen ze studentů, a to převážně ze studentů geografie, kteří se v prostoru orientují a o problematiku okolního prostoru se v rámci svého oboru studia zajímají. I tak lze však tvrdit, že poznatky mají svou vypovídací hodnotu a do jisté míry také odrážejí národní pohledy, i když jsou zastoupeny pouze specifickým vzorkem respondentů. V neposlední řadě jsou také přínosy zjištění o důležitosti mentálních map a o tom, jak velkou mohou mít mentální mapy vypovídající hodnotu. V budoucnu by se dalo na práci rozhodně navázat a opět se věnovat regionalizaci zjištěnou mentálními mapami. V budoucnu by se mohlo jednat například o vnímání rozdělení Evropy na více regionů, nejen jen na Západ a Východ.

7. Použitá literatura

- ANDĚL, J., BÍČÍK, I., BLÁHA, J. D. (2019): Makroregiony světa. Nová regionální geografie. Karolinum, Praha.
- BLÁHA, J. D., HUDEČEK, T. (2010): Hodnocení kartografických děl mentálními mapami. Kartografické listy, 18, 21 – 28.
- BLÁHA J. D. (2013): Kulturní aspekty kartografické tvorby. Využití mentálních map v mezikulturním výzkumu. Rigorózní práce. Katedra teorie kultury, Filozofická fakulta UK Praha.
- BLÁHA, J. D., PASTUCHOVÁ NOVÁKOVÁ T. (2013): Mentální mapa Česka v podání českých žáků základních a středních škol. Geografie, 118, 1, 59 – 76.
- BLÁHA, J. D., MEYER, P. (2016): Jižní oceán v mentálních mapách žáků. Geografické rozhledy, 25 (3), 14 – 16.
- BLÁHA, J. D., NOVÁČEK, A. (2016): How Central Europe is Perceived and Delimited. Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft, 158, 193–214.
- CAHNMAN, W. J. (1949): Frontiers between East and West in Europe. Geographical Review, 39, s. 605 – 624.
- ČESALOVÁ, A. (2019): Střední Evropa jako transnacionální region. Komparace alternativ vymezení regionu. Bakalářská práce. Filozofická fakulta, Západočeská univerzita v Plzni.
- DAVIS, N. (2007): Europe East and West. Pimlico, London.
- DE BLIJ, H. J., MULLER, P. O. (1988): Geography: Regions and Concepts. Wiley, New York.
- DOLEŽAL, D. (2020): Geografická analýza lokalit strachu z kriminality na území města Přerov. Bakalářská práce. Katedra geografie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci.
- DRBOHLAV, D. (1991): Mentální mapa ČSFR: definice, aplikace, podmíněnost. Geografie, 96(3), 163–175.
- FRIED, I. (2011): Teze o východní střední Evropě. Česká literatura, 59, 6, 861 – 867.
- HALECKI, O. (1950): The limits and divisions of European history. Sheet & Ward, New York.
- HLAVÁČEK, P. (2017): Západ, nebo Východ? České reflexe Evropy 1918–1948. Academia, Praha.
- HLOUŠEK, V. (2007): Pojem střední Evropy, jeho proměny a milníky politického vývoje. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, 56, 54, 25 – 39.
- HNÍZDO, B. (1995): Mezinárodní perspektivy politických regionů. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha.

- HOFIERKOVÁ, S. (2014): Percepce prostoru pražské městské části Holešovice prostřednictvím mentálních map residentů a dalších jedinců.
- HOLAS, J. (2019): Historický vývoj českého hospodářství a jeho současná konvergence k zemím západní Evropy v komparaci se zeměmi V4. Diplomová práce. Katedra evropské integrace, Ekonomická fakulta, Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava.
- HORKÁ, L. (2013): Faktory socioekonomické vyspělosti regionů: alternativní přístup k hodnocení regionů. In: XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách, 51 – 59.
- HUNTINGTON, S. (1996): *The Clash of Civilization and the Remaking of World Order*. Simon and Schuster, New York.
- HYNEK, A. HYNKOVÁ, J. (1980): Percepce prostředí a mentální mapy ve výchově k péči o životní prostředí. *Scripta Facultatis Scientiae Naturalis Universitatis Purkynianae Brunensis – Geographia*, 10, č. 5, s. 233–248.
- HYNEK, A., SVOZIL, B. (2008): Mentální mapy lokalit. *Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Brno*.
- CHROMÝ, P., SEMIAN, M., KUČERA, Z. (2014): Regionální vědomí a regionální identita v Česku: případová studie Českého ráje. *Geografie*, 119, 3, 259 – 277.
- JORDAN, P. (2005): Großgliederung Europas nach kulturräumlichen Kriterien. *Europa Regional*, 13(4), 162–173.
- KALANDROVÁ, A. (2017): Mentální a kognitivní mapy v geografii. Bakalářská práce. *Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita*.
- KYNCL, M. (2011): Generování střední linie z datasetu mentálních map. Diplomová práce. *Univerzita Palackého v Olomouci*.
- KYNČLOVÁ, M. (2008): Analýza mentálních map pro orientační běh. Bakalářská práce. *Katedra aplikované geoinformatiky a kartografie PřF UK, Praha*.
- KYNČLOVÁ-TIHONOVÁ, M., BLÁHA, J. D. (2013): Hodnocení mentálních map v GIS. *Informace ČGS*, 32(1), 1–15.
- MASARYK, T. G. (1994): *Nová Evropa*. Doplněk, Brno.
- MÜLLER, K. B., FRÁNĚ, L. (2020): Euroregiony a jejich přínos k podpoře aktivní hranice a evropské sounáležitosti. *Geografické rozhledy*, 30(1), 34–37.
- NOVÁČEK, A. (2012): *Dualita Evropy: historickogeografická analýza*. Nakladatelství ČGS – edice *Geographica*, Praha.
- NOVÁČEK, A. (2014): Střední Evropa jako „rakousko-uherské dědictví“. *Geografické rozhledy*, 23(5), 2–4.
- PAZOUREK, L. (2012): Politický Brand. Analýza mentálních map vnímání značky „Evropská unie“ prvovoliči. Bakalářská práce. *Katedra politologie, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita*.

- POLONSKÝ, F., NOVOTNÝ, J. (2012): Vnímání sociálněgeografických makroregionů světa. *Geografické rozhledy*, 21(3), 16–17.
- RADIMĚŘSKÁ, B. (2015): “Východní Evropa“ na mentální mapě anglicky píšícího cestovatele od 16. – 18. stol. Disertační práce. Ústav světových dějin, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze.
- RUPNIK, J. (1992): *Jiná Evropa. Prostor*, Praha.
- SEIDLOVÁ, A. (2020): Život na hranici mezi Západem a Východem – případ polsko-ukrajinského pohraničí. *Geografické rozhledy*, 30(1), 20–23.
- SIWEK, T., BOGDOVÁ, K. (2007): České kulturně-historické regiony ve vědomí svých obyvatel. *Sociologický časopis*, 43, 4, 1039 – 1053.
- SIWEK, T. (2011): *Percepce geografického prostoru. Česká geografická společnost*, Praha.
- SKOKAN, L. (1993): Kde leží východní Evropa? *Geografické rozhledy*, 2(3), 78.
- SKOKAN, L. (2005): Rusko. *Geografický přehled*. Katedra geografie UJEP, Ústí nad Labem.
- STEHLÍK, J. (1996): Zařazení České republiky v evropském prostoru. *Mezinárodní vztahy*, 2, 95 – 106.
- SZÜCS, J. (2001): *Tri historické regióny Európy*. Kalligram, Bratislava.
- ŠVIHLÍKOVÁ, I. (2015): *Jak jsme se stali kolonií*. Rybka Publishers, Praha.
- UNITED NATIONS (2012): Standard Country or Area Codes for Statistical Use, <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49.htm>.
- ZELENKA, J., PÁSKOVÁ, M. (2007): *Mentální mapy – úvod do problematiky a metodika výzkumu na Univerzitě Hradec Králové*. Studie. Univerzita Hradec Králové.
- ZWETTLER, O. (1985): *Historická geografie světa – I., Evropa*. Univerzita J. E. Purkyně, Brno.

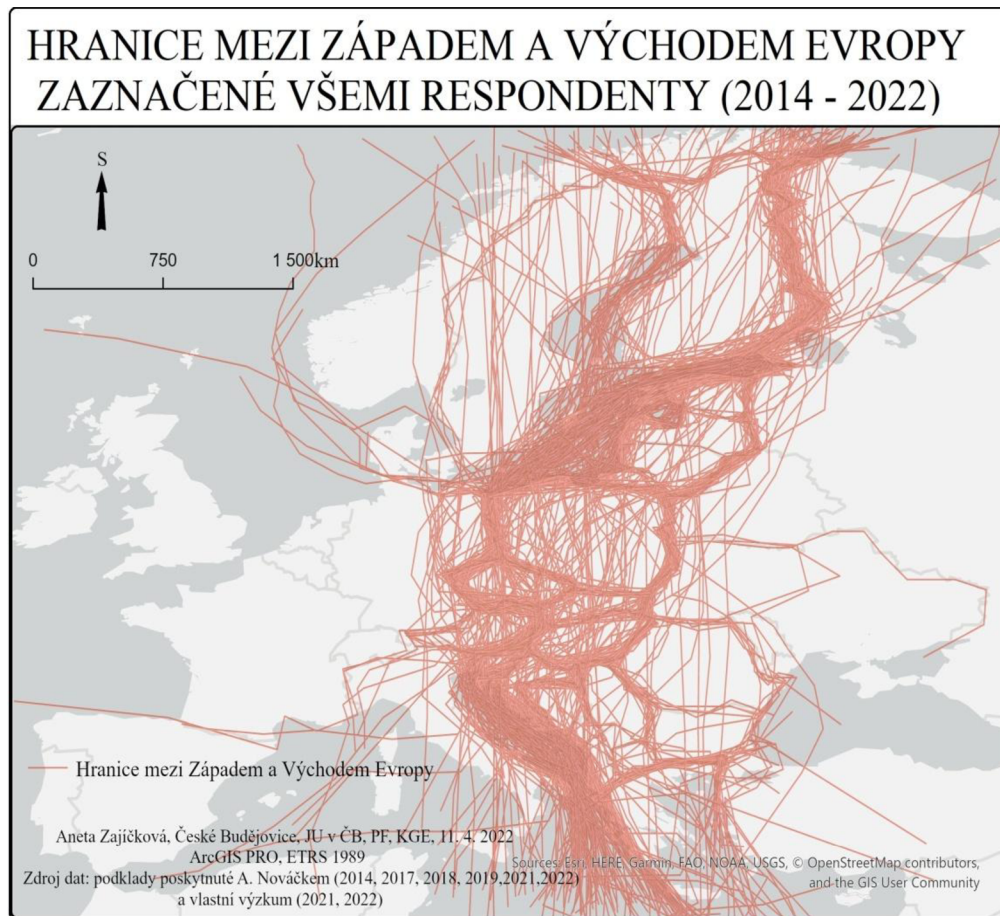
6. Seznam tabulek, map a obrázků

Tabulka č. 1 Univerzity, na nichž probíhal výzkum (2014 – 2022).....	19
Tabulka č. 2 Báze, na jejichž základě respondenti hranici mezi Západem a Východem Evropy vymezili (2014 – 2022).....	48
Mapa č. 1 Vymezení hranice mezi Západem a Východem Evropy pohledem odborné literatury (1949 – 2019).....	15
Mapa č. 2 Ukázka agregace mentálních map vymezujících hranici mezi Západem a Východem Evropy na příkladě slovenských respondentů polygonovou metodou (2021).....	20
Mapa č. 3 Ukázka agregace mentálních map vymezujících hranici mezi Západem a Východem Evropy na příkladě slovenských respondentů liniovou metodou (2021).....	22
Mapa č. 4 Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené britskými respondenty (2021).....	25
Mapa č. 5 Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené německými respondenty (2014 - 2021).....	26
Mapa č. 6 Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené rakouskými respondenty (2022).....	28
Mapa č. 7 Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené českými respondenty (2017 – 2021).....	29
Mapa č. 8 Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené slovenskými respondenty (2018 – 2022).....	31
Mapa č. 9 Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené polskými respondenty (2021).....	33
Mapa č. 10 Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené maďarskými respondenty (2021).....	34
Mapa č. 11 Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené litevskými respondenty (2022).....	35
Mapa č. 12 Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené ukrajinskými respondenty (2021).....	36
Mapa č. 13 Syntéza vymezení hranice mezi Západem a Východem Evropy všemi respondenty (2014 - 2022).....	39
Mapa 14 Vymezení hranice mezi Západem a Východem Evropy všemi respondenty (2014 – 2022).....	40
Mapa 15 Syntéza vymezení Západu a Východu Evropy všemi respondenty (2014 – 2022)...	44

Mapa 16 Vymezení Západu a Východu Evropy všemi respondenty (2014 – 2022).....	45
Mapa č. 17: Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené všemi respondenty (2014 – 2021).....	56
Obrázek č. 1 Anglická verze dotazníku rozesílaná v roce 2021.....	18

7. Přílohy

Mapa č. 17: Hranice mezi Západem a Východem Evropy zaznačené všemi respondenty (2014 – 2021)

Zdroj: Na základě šetření a mentálních map respondentů z University of Kent (2021), University of Manchester (2021), University of Kassel (2021), University of Passau (2014), FC IMC Krems (2022), Wirtschaftsuniversität Wien (2022), University of Innsbruck (2022), Johannes Kepler University Linz (2022), University of Wien (2022), Univerzity Karlovy (2017), Jihočeské university v Českých Budějovicích (2019 - 2021), Univerzity Komenského v Bratislavě (2021), Univerzity Konstantina Filozofa v Nitře (2018), Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích (2018), Prešovské univerzity v Prešově (2019), University of Krakow (2021), Eötvös Loránd University (2021), Vytautas Magnus University of Kaunas (2022), Českého vysokého učení technického (2021), České zemědělské univerzity (2021) a Kyjevské národní univerzity stavebnictví a architektury (2021); vlastní zpracování